

De Bult Op

De Bult Op

75 jaar Woningbouwvereniging voor
Ambtenaren te Arnhem

Maarten Bek

Boudewijn Bleekman

Jan Michels

Mart Smeets

De Kleinz

Bestaanslc

copyright Stichting Qualitronica
niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de uitgever

Inhoud

Prefude	<i>Heurt Lenferink</i>	7
Proloog	<i>ing. W.E. Post</i>	9
75 Jaar Op De Busk	<i>Boudewijn Bloedman</i>	11
Mededelingen Van Het Bestuur	<i>Boudewijn Bloedman</i>	35
Merck/w'aerdigheidjes	<i>Boudewijn Bloedman</i>	41
De Kleinzoon Van De Tweede Voorzitter	<i>Mart Smits</i>	47
Het Mooie Vlakbij	<i>Jan Michels</i>	51
De Grote Wandeling	<i>Maarten Bek</i>	55
Bestuursleden En Commissarissen Van De	<i>Woningbouwvereniging Voor Ambtenaren</i>	66

Eigenlijk mogen we in Arnhem wel een beetje trots zijn op de Woningbouwvereniging voor Ambtenaren. De vereniging heeft er immers voor gezorgd dat de stad al driekwart eeuw twee prachtige woningbouwcomplexen rijk is. De huizen op de Geitenkamp passen zeer goed in de ook verder met veel zorg vormgegeven wijk. En de bebouwing op de Braamberg behoort naar mijn mening zelfs tot de fraaiste van Arnhem. Het ensemble heeft een enorme uitstraling en is een prachtig voorbeeld hoe goede architectuur de sfeer van de openbare ruimte positief kan beïnvloeden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel mensen hier graag willen wonen. Gelukkig is de laatste jaren de belangstelling voor architectuur, na decennia van veronachtzaming, weer toegenomen. Maar hoe onze nazaten over 75 jaar oordelen over de nieuwbouw van deze tijd moeten we nog afwachten. ◀ Het besturen van deze woningbouwvereniging is een geweldige klus, vooral als het

Prelude
Henri Lenferink

vrijwilligerswerk is. Dat geldt al voor de dagelijkse beslommeringen, maar in de pioniersfase en tijdens de recente renovatie dwingen de inspanningen van het bestuur helemaal respect af. Het is de vraag of er ook in de toekomst kan worden gerekend op een dergelijke inzet. Het lijkt mij voor de hand liggend dat het bestuur zich met deze en andere vragen de toekomst van de vereniging betreffende bezighoudt. Blijft de vereniging zich beperken tot het beheer van de huidige woningen of zijn er groeiplannen. Moet en kan de organisatie zelfstandig blijven of ligt samengaan met een andere partner meer voor de hand? ◀ De relatie tussen de woningbouwvereniging en de gemeente is niet altijd vlekkeloos geweest. Er zijn, zo valt in dit boek te lezen, con-

troversen geweest over de bouw, het beheer, uitbreiding, renovatie en woningtoewijzing. Desalniettemin heeft de gemeente op cruciale momenten ondersteuning geboden. Ik denk dat dat goed is geweest en dat in de toekomst getracht moet worden in goede harmonie samen te werken. Per slot van rekening is het stadsbeeld zeer gebaat bij het behoud van het bezit van de Woningbouwvereniging. ◀ Het 75-jarig bestaan van de vereniging is een felicitatie meer dan waard. Dat het initiatief is genomen om ter gelegenheid van het jubileum dit boek uit te geven siert het bestuur. Het boek zal beslist bijdragen aan de kennis en daarmee aan het behoud van dit stuk stedelijke cultuur. Het lezen ervan is daardoor aanbevelenswaardig voor geïnteresseerden in de (architectuur-)geschiedenis van Arnhem.

Henri Lenferink
wethouder

In een tijd, waarin de grote woningcorporaties
I
alsmaar groeien en machtiger worden, terwijl
de kleinere het moeilijker krijgen om zelfstandig
het hoofd boven water te houden, wil het
bestuur van de woningbouwvereniging voor
Ambtenaren te Arnhem haar 75-jarig bestaan
niet onopgemerkt voorbij laten gaan. € Op het
eerste gezicht lijkt een jubileumboek over onze
kleine vereniging wellicht wat ambitieus. Maar
de twee -voor Arnhem en wijde omgeving-
karakteristieke complexen die de vereniging in
beheer heeft, rechtvaardigen een historische en
eigentijdse interpretatie. € In dit boek wordt
zowel verhaald over de geschiedenis en weder-
waardigheden van de vereniging alsook ruimte
geboden aan de persoonlijke visies van een
aantal auteurs op de beide complexen. € Zo is
er ruimte voor de zeer persoonlijke interpre-
taties en herinneringen van Mart Smeets, tegen-
woordig een zeer gerenommeerd sportjournalist

Proloog
ing. W.E. Post

en columnist, Jan Miechels, kunstschilder en
bewoner/lid en Maarten Beks, publicist en
auteur van vele boeken. Al deze auteurs kijken,
ieder op hun eigen wijze, naar hetgeen te zien
en te ervaren is in onze beide complexen. € Wij
hopen, dat de lezer van het boek daardoor ook
getrikkeld wordt om na te gaan hoe hij of zij
zelf zijn (of haar) woonomgeving ervaart. €
Terugkijkend op 75 jaar woningbouwvereniging
voor Ambtenaren te Arnhem constateren
wij, dat het unieke karakter van beide complexen
goeddeels bewaard is gebleven. Met
elkaar dienen bestuur en bewoners er naar te
streven dit tot in lengte van jaren te bewaken.
Zodat we in het jaar 2020 kunnen zeggen dat
we al 100 jaar 'de bulle op' gaan. € Dit jubi-

leumboek is mede tot stand gekomen door de
onvermoeibare inzet van Boudewijn Bleekman,
auteur/journalist en tevens bewoner, die naast
het eigen archief in "de keet" aan de
Passavantlaan enkele landelijke archieven heeft
geraadpleegd, de enthousiaste inzet van (oud)
bewoners en familieleden van hen, die direct bij
de oprichting betrokken zijn geweest, hetgeen
resulteerde in prachtige foto's en anekdotes en
de achterin genoemde sponsors, die wij hier-
voor allen dank zeggen. € Met gepaste trots pre-
senteren wij dan ook dit jubileumboek en
hopen, dat het lezen u genoeglijke momenten
bezorgd.

Namens het bestuur,

ing. W.E. Post (voorzitter)

EN REUKEN.
 nette stand, centrum der stad.
 Br. fr. D9229 bur. N. A. C.

Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te ARNHEM.

Gelegenheid tot aanmelding voor het lidmaatschap bestaat, liefst schriftelijk, bij den Secretaris, G. A. VAN MASTBERGEN, Koningstraat 76, alhier. (D9819)

KOOPT

... van 22 September 1920.

<i>Stamper.</i>	<i>Dienstvoak.</i>
x A. Smit.	Leeraar Jan. Ar. Spel. v. Handenbal.
x J. Verkerk.	Leraar in Industriële leeraar Technische school.
x J. Wermark.	Leraar in Industriële school.
x H. L. van Erpel.	Maanijzer
x J. H. de Keyser.	

... van 22 September 1920.

HET IDEE

"Zeg Amice, hoe is die Bouwvereniging waar u lid van bent eigenlijk tot stand gekomen?" Aan het woord is adjunct-commies Karel de Lincel werkzaam bij de Diensten der Domeinen in Arnhem en hij is in gesprek met een collega-ambtenaar uit Den Bosch. We schrijven 1920 en het zijn zware tijden, de werkloosheid is groot en er heerst woningnood. Bouwmaterialen zijn schaars en daarom duur en goede huizen bouwen is dus een probleem. Zelfs de overheid wil zich hier niet aan wagen en laat het initiatief aan woningbouwverenigingen. Naast de arbeiders die gehuisvest worden door gesubsidieerde corporaties ontstaat een nieuwe groep die niet voldoende geld heeft om zelf te bouwen, maar wel om wat ruimer te wonen: de Middenstander. De man, waarmee de Lincel een telefoongesprek voert is lid

**75 Jaar Op De Bult
 Boudewijn Bleekman**

van een Bouwvereniging voor PTT-personeel. Omdat De Lincel op zijn zondagse wandeling naar het Sonsbeekpark regelmatig via de Pontanuslaan loopt is zijn interesse gewekt in de middenstandswoningen die daar staan en vooral hoe ze tot stand zijn gekomen. Een intensieve briefwisseling tussen Arnhem en Den Bosch, die, zo schrijft de voorlopig secretaris, "ons intusschen vele gegevens verschaft" heeft dan de uiteindelijke oprichting van de Woningbouwvereniging voor Ambtenaren tot gevolg. Op 22 september 1920 zijn er voldoende woningzoekende ambtenaren en onderwijzers benaderd. Zij komen op die dag in café Odeon aan de Kerkstraat in Arnhem bijeen en ondersteunen met grote meerderheid de oprich-

ting: de vereniging is een feit. Uit artikel 2 van de eerste Statuten: "Zij stelt zich ten doel te Arnhem middenstandswoningen te stichten, ten einde deze te verhuren aan ambtenaren van Staat, Provincie, Gemeente of andere publiekrechtelijke lichamen." Een paar jaar later staat er in datzelfde artikel van de herziene Statuten tot opluchting van vele toekomstige huurders: "Ook niet-Ambtenaren kunnen lid worden met dezelfde rechten." (In begin oktober van het oprichtingsjaar plaatst de secretaris een piepkleine advertentie in de Nieuwe Arnhemsche Courant. Enkele weken later spreekt de kersverse voorzitter tot zijn bestuur: "Tsjá, vrienden nu we genoeg leden hebben is de volgende stap het bouwen van de huizen. Hoe gaan wij dat tot stand brengen?". Voor de meeste bestuursleden is dit onbekend terrein en men gaat op zoek naar een expert. De architect J.A. Heuvelink uit Apeldoorn wordt uitgenodigd en

G. FEENSTRA
ARCHITECT

el. 2940

Amsterdamsche weg 154

Arnhem. 24/I. 27.

JAN GRATAMA B.I. EN G. VERSTEE

AMSTERDAM, VOSSIUSSTRAAT 5.1

BEZOEKEN UITSLUITEND VAN 9-12 V.M. BETA-

GEMEENTE AMSTERDAM

Zijne majest. de koning heeft de koninklijke goedkeuring verleend op het verslag van de Commissie van de

Het gemeentebestuur
(van 21 december
1925) om naar de
verrekeningen van het ver-
rekenen van het in-
de kasboek te komen.

AAN DEN WED.

154. Burgemeester en W.
Jef zij de Nationale Levens-
reid bevonden hebben aan
woningbouwverenigingen
van een miljoen, mits onder
wat betreft rente en aflossing
Het geld werd aangeboden
en een koers van 100% af
40 jaren.

Deze voorwaarden kwa
samenlijk voor, vandaar
de vereichte medewerking
van Gedeputeerde Staten
Voor steunverleening de
ste wijze zouden in aanme-
a. De Woningbouwve-
tig te Arnhem.
b. De Algemeene Wo-
Ad. a. De Woning-
heeft gebouwd twee c
woningen in het villapari-
theek, welke de gemeent
aanvullingsvoorschot van
Schuttersberg met Rijk
de gemeente.

1. Aan de verenigir
1921, No. 5604 voor de
crediet van f 735.177 ve
De werkelijke sticht-
delijk bedragen
De premie heeft bedra

Zoodat de netto st
zullen bedragen

2. Bij Bondsbeduit
is aan de verenigir
woningen een be-
f 210.000.—
De werkelijke stic-
delijk bedragen
De premie heeft bedragen

Zoodat de netto stichtingskosten vermoedelijk
zullen bedragen

DATUM VAN DOEL, BESCHRIJVING RENTEN OF LIEPINGSRENTEN	INLAID OF TARIEF- VANDY.	INGELERDE EN THUGONTVAN- GEN SOMMEN.		INGELERDE SOM OF RUGESCHER- VEN RENTEN.	THUG- ONTVANGEN SOM.	TE GOED.	HANDTRECENINGEN VOLGENS ART. 3 DER REGELING, BESCHOLD BIJ ART. 26 DER VERORDENING.
		GULDENS IN LETTERS.	Centen in cijfers.				
1920 Nov 19 inde	honderd		100			100	B. gem. present
DEC. 31	RENTE 1920		- 34			100 34	
1921 Mar 15 in	veertig		40			140 34	B. gem. present
Apr 28 in	veertig					65 34	aan
Mai 21 in	veertig					20	aan
Juni 1 in	veertig					10	aan
Juni 7 in	veertig		34			534	aan
8 in	veertig					10	aan
14 in	honderd		100			120	aan
20 in	honderd		100			220	aan
Juli 12 in	tweehonderd		210			430	aan
14 in	veertig		10			440	aan
Aug 6 in	veertig		35			475	aan
Sept 13 in	veertig		25			500	aan
Oct 14 in	veertig		30			530	aan
Nov 10 in	veertig		45			575	aan
Dec 23 in	veertig					50	aan
DEC 31	RENTE 1921		891			533 96	
1922 feb 4 in	honderd		100			550	aan
Mai 15 in	veertig					50	aan

Totaal f 877.000.—

van Mastbergen
op Uw schrijven
in Arnhem kom-
stuur van de 15
in ik ook bezet
"apoken Vrijde
keringbank heb-
them gezonden
raangi dus nog
ochien is de b
n of anders ad
Wethouder Bak

komt "ter vergad
te geven van de
ject met zich mee
mee meteen een
het bestuur wil o
en verder "geme
ber komen de a
Feenstra met tek
Dat een verbint
maar tot stand
manier waarop
De 1e ronde: va
de twee gegadig
3 bestuursleden
ken. Er worden
men gaat ook h
Het bestuur kon
dan volgt rond
waaronder de b
zes krijgt "een

komt "ter vergadering" om het bestuur een idee te geven van de kosten die een dergelijk project met zich meebrengt. Heuvelink denkt hiermee meteen een opdracht binnen te halen, maar het bestuur wil op dat moment alleen informatie en verder "geenerlei verbintenis". In november komen de architecten G. Versteeg en G. Feenstra met tekeningen en plannen op bezoek. Dat een verbintenis met een architect niet zo maar tot stand komt blijkt uit de moeizame manier waarop het bestuur tot een keuze komt. De 1e ronde: vanwege één blanco stem krijgen de twee gegadigden Heuvelink en Versteeg elk 3 bestuursleden achter zich. De stemmen staken. Er worden meer architecten benaderd en men gaat ook hun werk in aanbouw bekijken. Het bestuur komt dus beter beslagen ten ijs en dan volgt ronde 2. Nu zijn er zes architecten, waaronder de bekende W. Diehl. Geen van de zes krijgt "een volstrekte meerderheid" en, 3e

ronde, er vindt een herstemming plaats tussen de twee met het meeste aantal punten. Het Rotterdamse architectenbureau de Roos en Overeijnder, bouwers van o.a. de van Verschuierwijk, wint. Zo lijkt het tenminste, want een week later is alles weer van de baan na een gesprek met de voorzitter van "Die Goede Woningh". Deze woningbouwvereniging met de eerste middenstandshuizen aan de Pontanuslaan heeft namelijk minder goede ervaringen met de Roos en Overeijnder opgedaan. Op 8 februari 1921 wint de Amsterdammer G. Versteeg verrassend met vier tegen drie stemmen van Heuvelink en dat is in deze vierde ronde blijkbaar wél een volstrekte meerderheid. Het bestuur heeft een goede keus gemaakt, want Versteeg heeft als voormalig adjunct-directeur van Gemeentewerken nog steeds goede contacten op het Stadhuis. Deze worden ook zeker benut, want Versteeg voert in de beginfase

namens het bestuur bijna alle gesprekken met de diverse ambtenaren. De dubbele positie waarin veel bestuurs- en gewone leden zich bevinden ten opzichte van hun werkgever, de Gemeente Arnhem, heeft een onafhankelijke opstelling van de vereniging nooit in de weg gestaan. Sterker nog: dat zoveel van haar leden in die begindagen gemeente-ambtenaar zijn heeft ongetwijfeld zijn voordelen gehad. De nodige aanvaringen met B en W hebben dan ook weinig vervelende gevolgen voor de vereniging. Na de architect komt het geld, dat grotendeels door de Rijksoverheid verstrekt wordt. De vereniging is tot op heden geen "toegelaten instelling" geworden. Dat wil zeggen dat zij nooit voor subsidies van het Rijk in aanmerking zou kunnen komen. Voor de bouw is ongeveer één miljoen gulden nodig en hiervan komt zo'n kleine 90% toch van het Rijk maar dan in de vorm van premies en voorschotten.

*Braamberg, rond
1910, ontworpen
door P. P. P. P.*

*1923
Huisvestingsplan met
aanpak van de
Burgemeester.*

*Foto van de school-
woningen van de
Arbeidsloze Coöperatie
van 25 oktober
1923. De vereniging
aan het bouwen
Burgemeester had
een van de
Bakel op de voor-
grond de gemeente,
aanpakten.*

In feite is deze manier van financiering een voorloper van de overheidsbijdrage aan wat later premiewoning gaat heten. De 10% die de vereniging eigenlijk zelf zou moeten ophoesten kan in een later stadium toch nog van de Gemeente geleend worden. In november 1921 stelt de gemeente na veel bedenktijd grond ter beschikking op de Braamberg, waar eigenlijk een vil-lapark had moeten verrijzen. De belangstelling hiervoor valt zo tegen dat B en W toch maar besluiten om het uitbreidingsplan in onderdelen te wijzigen en de vereniging toestemming te geven om er in eerste instantie 136 woningen te bouwen. Het bestek en de voorwaarden worden gedrukt en na een mislukte onderhandse aanbesteding vindt in augustus in café Riche de openbare aanbesteding plaats. "Wij kunnen dat voor iets meer dan 700.000 gulden bouwen" zeggen de aannemers van Bakel en Huyzer uit Rotterdam. Om aan werk te komen moest

je als aannemer wel eens een gokje wagen, maar in dit geval was dat niet zo'n succes. Tijdens de bouw moest er tot grote ergernis van de architect op allerlei details worden bespaard en de oplevering is dan ook veel te laat. Een en ander heeft tot gevolg dat de vereniging in langdurige juridische strijd met de aannemer verwickeld raakt. Het bestuur zou haar boekhouding niet goed voor elkaar hebben, maar als je de Verificateur (controleur) van Gemeentefinanciën als huurder/lid en regelmatig bezoeker van je vergaderingen hebt, klinkt dat niet echt logisch. C Van de geplande 136 woningen komen er op de Braamberg uiteindelijk 104 te staan. Omdat de Woningbouw Vereniging Somsbeek bij de gemeente protesteert tegen de bouw van de 32 geplande, kleinere A- en B-types gaat men op zoek naar een andere plek. Eerst kijkt de gemeente nog of deze op het bouwterrein van de Paasberg terecht kunnen

BESLUIT VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente Arnhem.
A. A. 20 JUNI 1923. No. 10799.

Deelen te berisken van den directeur van den dienst van bouw- en woningtoezicht A. A. 19 Mei 23, No. 10778, van de bouwplaatssommitie A. A. 19 Mei 23, No. 10779, en van den directeur van gemeentewerken A. A. 18 Mei 23, No. 10770 op het verzoek van het bestuur van de woningbouwvereniging voor Ambtenaren A. A. 19 Mei 23, bevestigde beslissing op verzoeking van het bestuur van den dienst van bouw- en woningtoezicht van de Gemeente Arnhem, op een in verband met de terrein van de gemeente van het adresnummer No. 104, Westeinde 3, 30 0000 1 10, het betrek tot de aanvraag bouwplaatssommitie A. A. 19 Mei 23, en het betrek tot het No. 104, Westeinde 3, 30 0000 1 10, No. 10770, 10779, 10778 en het No. 104, Westeinde 3, 30 0000 1 10, No. 10770.

Atterdicht het gemeentebestuur van bouw- en woningtoezicht, den directeur van den dienst van gemeentewerken en woningplaatssommitie, den wethouder van gemeentewerken en den directeur van gemeentewerken.

Arnhem, 21 JUNI 1923.
Voor de Gemeente: *[Handwritten signature]*
Voor de Architect: *[Handwritten signature]*

Bouwwaanzing Schuttersberg. De secretaris (in hoofd) maakt ook hand over de hoge legokker.

maar dan besluit het bestuur op aandrang van de gemeente (lees inspecteur Keurschot van Bouw- en Woningtoezicht) arbeiderswoningen te bouwen. Uiteindelijk blijkt dat er geld is voor 76 stuks op een terrein vlakbij een boerderij op de Schuttersberg. Voor nog eens 18 woningen die aan de Dennenweg zouden moeten verrijzen is wel premie aangevraagd maar waarschijnlijk nooit ontvangen. Duidelijk mag zijn dat deze opzet eigenlijk niet past in de doelstelling van de vereniging "voor Ambtenaren" en dat er dus door de gemeente flink wat presie is uitgeoefend. Wel weet de vereniging nog te voorkomen dat er alleen eenkamerwoningen gebouwd gaan worden. (Na de aanbesteding van "de 76" (zoals de secretaris het complex gemakshalve noemt) in mei 1923 wordt aannemer Kuyper uit Middelburg de bouw voor ruim twee ton gegund en ook met deze "gokker" is het weer hetzelfde liedje als met die van

"de 104". De werkzaamheden liggen zelfs een tijdje stil als er beslaglegging dreigt door leveranciers die geld willen zien. Dat de voortdurende bezuinigingen tijdens de bouw een rol spelen komt ook bij de eerste steenlegging op de Braamberg naar voren. "Een eenvoudigen gedenksteen" stelt de secretaris voor als de leden f300,- gulden te gortig vinden. Een aantal jaren geleden kwam de steen weer achter de met klimop begroeide muren van het eerste opgeleverde huis Pontanuslaan 33 te voorschijn. Op de Schuttersberg komt een dergelijke steen, gepland met de naam van de architect erbij, zelfs helemaal niet tot stand. Versteeg, de architect, moet regelmatig met de handen in het haar hebben gestaan als het bestuur weer een bezuiniging of verandering in de tekeningen of het bestek wilde doorvoeren. "Hoogtepunt" in deze strijd is de langdurige discussie over de terrasmuurtjes met bloembakken op de Braamberg,

Aanbesteding.

Op Woensdag 23 Mei 1923, des avonds 7 uur, zal in Café „Ridde“, Nieuwepoort te Arnhem, in het openbaar worden

AANBESTEED:
het bouwen van 55 woningen, op een terrein, gelegen op de „Gedankkamp“ te Arnhem, voor rekening van de Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te Arnhem.

Bezoek en 13 tekeningen zijn verkrijgbaar à f 20,- (restante f 10 bij terugzending binnen een week na de aanbesteding) vanaf Maandag 7 Mei a.s. in de Directie van Woningbouw, Goeman-Boddastraat, (Villapark) te Arnhem.

Voor aansnemers buiten Arnhem tegen voorschot van f 30.50 per postwilsd.

Aanwijzing op het terrein op Woensdag 16 Mei a.s. des morgens 11 N. 007.

G. VERSTEEG, Architect B.N.A.

Bericht van Inz Nahooring.

Notaris Ch. J. ENGELI Arnhem, bericht dat het HUBB met Blok Terrelna verbreek, aan den WEG VOOR deck naar Arnhem, onlangs over het Station O. laag, op 26 April 1923 en met 350 h. is gebouwd.

Toeslag: Woensdag 9 Mei 2 uur, in het hotel „Coen Oosterbeek“ in Arnhem. Inmiddels hoopen gesteld en inlichting komen worden ten kant van de Notaris, buitendijngel No. 4.

Bericht van Inz

Notaris Ch. J. ENGELI Arnhem bericht dat

Fertigstellen: Versteeg, de Linaal, Sibet, Lagerste, van Marthogen en van Binn. Met de tram (in hoofd) wordt bouwwerkzaam aangevoerd.

die het bestuur niet en de architect wél wil bouwen. Volgens de secretaris moet "Versteeg maar in Amsterdam de bloemetjes buiten gaan zetten in plaats van bij ons". De architect krijgt zijn zin, maar betaalt de bloembakken met inhoud wel uit eigen zak! (In april 1924 worden op de Schuttersberg de eerste dakspanten geplaatst en krijgen de bouwvakkers een gulden, de uitvoerder een riks en de opzichter een doosje sigaren! Inmiddels is de Braamberg al gedeeltelijk bewoond. Volgens het huurregister trekt op 15 december 1923 dhr. J. van Weering Jzn. als eerste in het pand Goeman Borgesiusplein 37 en in januari is de hoek Nicolailaan/-plein verhuurd. Eind 1924 worden op de Schuttersberg de eerste huizen aan de Jagersweg in gebruik genomen en vraagt het bestuur de gemeente om zorg te dragen voor een goede bestrating en verlichting. Dat is geen overbodige luxe, want het komt op de

**N.V. MEUBELFABRIEK L.O.V.
OOSTERBEEK.
WOONINRICHTINGEN
STOFFEERINGEN
BETIMMERINGEN
VERSIERINGEN**

TELEFOON ARNHEM 1831

POSTGIRONUMMER 24303

Aan den Secretaris van het Bestuur
der Woningbouwvereniging voor Oostereen.

St. Nicolaaslaan 14.

ARNHEM.

P.V.

Oosterbeek 12 Febr. 1927.

Mijnheer,

Naar aanleiding van Uw schrijven van 10 dezer deelen wij U mede dat J.A.H. Diks sedert jaren bij ons werkzaam is en als geregeld arbeider bij ons bekend staat.

Hij verdient het normale arbeidsloon van volstagen meubelmakers dat door onze Venootschap betaald wordt.

Of hij in staat is om huurprijs per maand te betalen als voor U genoemd is, of hij een nette en zinnelijke bewoner is en of hij zal leven in goede verstandhouding met zijn buren, zijn vragen welke door ons als werkgeefster niet kunnen worden beoordeeld.

Wij meenen voor zoover mogelijk aan Uw verzoek te hebben voldaan en verblijven met hoogachting,

N.V. Oosterbeeksch
Meubelfabriek L.O.V.

Directeur.

FRANCO LEVERING.

Het spijt me dat ik niet op uw brief kon antwoorden. Het is de enige brief die ik heb van u. Het is mij te lang geleden. Na twee maanden heb ik u niet meer gezien. Het is een beetje raar dat ik u niet heb gezien. Het is een beetje raar dat ik u niet heb gezien.

Geitenkamp r den betrokke licht zijn voo ten nog gewe Biesen wil wel nette gezinne woningen kou helemaal niet informatie ov via werkgever iedereen werk uit de briefw meubelmaker C In 1925 zij vereniging nie en met de jare om nieuwe w ten zuiden v Alteveer. t C door het be

Geitenkamp regelmatig voor dat woningen worden betrokken die nog niet van gas, water en licht zijn voorzien en dat bouw- en beerputten nog gewoon open liggen. Bestuurslid van Biesen wil wel in de gaten houden dat er "alleen nette gezinnen en kleine ambtenaren" in de woningen komen! In die jaren is het dan ook helemaal niet zo vreemd dat verenigingen eerst informatie over potentiële huurders inwinnen via werkgever, notaris of makelaar. Lang niet iedereen werkt daaraan mee zoals mag blijken uit de briefwisseling over een werknemer van meubelmakersbedrijf L.O.V. uit Oosterbeek. € In 1925 zijn alle woningen klaar en zal de vereniging niet meer bouwen. Wel zijn er tot en met de jaren zestig steeds plannen gemaakt om nieuwe woningen te realiseren. Het gebied ten zuiden van de Thomas á Kempislaan, Alteveer, 't Cranevelt en zelfs Presikhaaf zijn door het bestuur begeerde bouwgronden

geweest maar de gemeente heeft aan deze uitbreiding nooit willen meewerken.

DE ARCHITECT

Gerrit Versteeg wordt geboren in 1872 in Vlaardingen als zoon van een boer. In Delft leert hij het timmervak. De kneepjes van het betere architectenwerk worden hem door een oom bijgebracht en hij leert zo snel dat hij op z'n 21ste al een groot herenhuis mag bouwen. Door verschillende assistentschappen aan de Polytechnische Hogeschool in Delft haalt hij zijn architectpapieren binnen. € Rond 1900 wordt hij lid van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij en minstens zo belangrijk; hij krijgt een baan als adjunct- directeur van Gemeentewerken in Arnhem. Hij volgt W.F.C. Schaap op, die wat later directeur van diezelfde

ARNHEM VILLAWYK DE BRAAMBERG en RUIMZICHT

SCHITTELENDE VERGEZICHTEN, BOSCHRIJKE ONGEVING | AANVAGEN OM GRONDEN VOOR DEN BOUW VAN VILLA'S
 GELEGEN TUSSEN DE RAMPEN SONSBEER en FLAEMBEER | AAN HET GEMEENTELYK GRONDBEDRYF TE ARNHEM OF
 OP 15 MIN. AFSTAND VAN HET CENTRUM VAN ARNHEM | DE HARELAARS IN NEDERLAND en OOST- en WEST INDIE

*Wervend broek van de gemeente
 Arnhem. De stichter is J. van
 Raan, architect ontwerper P.
 Houtje. Constructie van 1917
 tot 1928 heraanleid van
 de vestingbouw van de*

d
 d
 A
 B
 zi
 el
 E
 of
 tr
 h
 ze
 b
 A
 g
 n
 E
 C
 Z
 h
 er

Goeman Borgesiusplein en Braamberg 1 of 2 jaar na voltooiing

Huis van de Arbeid, 1925

Aankomst Schuttersbergplein 1926

de dienst wordt en verantwoordelijk is voor diverse uitbreidingsplannen van de stad Arnhem. De stedenbouwkundige opzet van de Braamberg en de Schuttersberg is dan ook van zijn hand. Het is goed mogelijk dat beide heren elkaar nog kennen van hun Hogeschooltijd in Delft. In deze periode zet Versteeg zeer veel openbare gebouwen neer zoals scholen, de elektrische centrale aan de Nieuwe Kade, het slachthuis en de groenteveiling. In september 1914 zegt de adjunct-directeur Gemeentewerken zijn baan op en verlegt hij zijn werkterrein naar Amsterdam. Van Arnhem kan Versteeg nog geen afscheid nemen en hij blijft tot 1917 inwoner van de Gelderse hoofdstad. Dat hij ook betrokken is geweest bij de bouw van de Coöperatieve Arnhemse Melkrijsrichting en Zuivelfabriek aan de Westervoortse dijk heeft het bestuur waarschijnlijk nooit geweten. Een ernstig ongeluk op de bouw heeft vier doden

tot gevolg en de aannemer en de architect wordt dood door schuld ten laste gelegd. Door een fout in een betonconstructie stort een deel van een reservoir van de in aanbouw zijnde fabriek in. In oktober 1916 volgt vrijspraak door de Arnhemse rechtbank maar waarschijnlijk is Versteeg's verhuizing naar Amsterdam door deze gebeurtenis bespoedigd. In de hoofdstad zal hij, als particulier architect, nog veel belangrijk werk verzetten. In het begin in samenwerking met J. Gestama en zelfs Berlage. Hij is hier, als ware socialist, voornamelijk actief op het gebied van de volkswoningbouw. Bekend zijn onder andere zijn werk in Amsterdam-Noord en de Watergraafsmeer, waarvan vooral delen van het laatste sterke overeenkomsten vertonen met de complexen die hij "Voor Ambtenaren" bouwt. De stijl waarin Versteeg zijn beste werk levert is de "Zakelijkheid": een rationele manier van bouwen waarbij je aan het

uiterlijk van het gebouw kunt zien waarvoor het dient. Veel "eerlijk" materiaal zoals baksteen en hout, maar ook beton en staal worden toegepast. Het gebruik van ornamenten en versieringen is in deze stijl echter niet uitgesloten zoals bijvoorbeeld is te zien aan de kegel en bal-details aan de balkons op de Braamberg. Invloeden uit de tuinstadbeweging spelen zeker ook een rol in deze bouwstijl en dat is met name rond het Goeman Borgesiusplein met haar wijde straten goed te zien. Veel ruimte en mogelijkheden tot groen, degelijke en grote woningen met een landschappelijk uiterlijk is wat ook Versteeg voor de geest staat als hij hier aan de slag gaat. Hoewel de huizen, door de vele bezuinigingen, niet helemaal zo zijn geworden als hij heeft gewild, moeten architect en opdrachtgevers toch wel zeer tevreden zijn geweest met het uiteindelijke resultaat. Een combinatie van praktisch materiaalgebruik en

Commissie zal staats-ouders-jetting van de secretaris-pensningmeester der Vereeniging

580

UITKNIPPEN.

Pensio te Arnhem aangeboden à f p.d.p.p. Frissche slaapkamers en ruime zijkamer; direct in de nabijheid van Rooser daal, Sonsbeek, Openlucht-Museum. Gee beroepsensio. Goede keuken gegaras deerd. Spoedige bespreking gewenscht.

H. KATEMAN,
Hertenlaan 19, Arnhem

METAALDRAAIBANI

ter overname aangeboden. Slecht korten tijd in gebruik geweest. Halv priis. Oude Molstraat 30. Den Haas

In de onmiddellijke nabijheid van het Park Sonsbeek, Arnhem

Woningbouwvereniging te Arnhem.

Te huur te Arnhem:

eenige riante Bovenhuizen

gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het Park Sonsbeek, bevattende 7 Kamers; waaronder twee en Suite, Badkamer enz., voorzien van electr. licht, gas en waterleiding, huurprijs f600,— tot f650,—. Te bevragen bij alle Makelaars en bij het Secretariaat; Hazenpad 8 te Arnhem.

WONINGBOUWVEREENIGING TE ARNHEM.

TE HUUR te ARNHEM eenige RIANTE BOVENHUIZEN, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het Park Sonsbeek, Arnhem

1928. Veel huurverzoeken op de Braamberg staan nog bij.

voorzichtig progressief bouwen heeft geleid tot zeer mensvriendelijke woningen. « De rol die de bouwmeester speelt in het organisatorische deel van het tot stand komen van beide complexen moet voor de vereniging van onschatbare waarde zijn geweest. De eerste contacten met de gemeente, het beoordelen van de aannemers, advies op gebied van de beplanting, je kunt het zo gek niet bedenken of het bestuur vraagt Versteeg om het te doen. Des te ongeloflijker als je bedenkt dat hij op dat moment ook aan het bouwen is in Amsterdam. « In 1927 heeft Versteeg nog geld te goed van de vereniging en is hij in beide complexen geweest om zijn bouwwerk te fotograferen. Een jaar later gaat hij accoord met een schikking van vierduizend gulden en stuurt hij de vereniging twee foto-albums ter inzage. De secretaris stuurt hem vervolgens een brief met het verzoek om "Toezending van eene collectie werkelijk keu-

nig uitgevoerde foto's van den Braamberg en den Schuttersberg". Helaas voor het archief van de vereniging is dit er nooit van gekomen. De architect is ook nog actief in de arbitrage-zaken die vereniging voert tegen de beide aannemers. Versteeg overlijdt in 1938 en volgens een gezaghebbend architectuurblad is de Nederlandse bouwwereld een "eigengereide maar waschechte architect met een goed hart" armer.

DE KLEINE CRISES

Het beheren van een woningcomplex brengt natuurlijk de nodige problemen met zich mee. Als bestuur moet je het je huurders naar de zin maken en tegelijkertijd de autoriteiten te vriend houden. Dat gaat niet altijd hand in hand zoals uit het volgende verhaal zal blijken. « De start van de vereniging is moeizaam geweest en in

1925 blijkt dat niet alle woningen verhuurd kunnen worden omdat de prijzen voor de bovenwoningen in vergelijking met die van beneden te hoog zijn. Voordat er ook nog maar iemand woonde, heeft de vereniging zich al aangesloten bij een samenwerkingsverband van woningbouworganisaties die de huren omlaag proberen te krijgen door overleg met de gemeente. Een streven dat nog een flink aantal jaren nodig zal blijken. Ondertussen ontstaat er een tekort door de gemiste huren en de juridische strijd met de aannemers van beide complexen onder andere over de late oplevering. De gemeente wil met een lening te hulp schieten, maar stelt een aantal voorwaarden. De pas opgerichte Centrale Woningstichting moet de administratie van alle verenigingen gaan beheren en als een vereniging niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen neemt de gemeente de woningen over, de zogenoemde

Zoals bouwvereniging te Arnhem. Te huur te Arnhem: eenige riante Bovenhuizen gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het Park Sonsbeek, bevattende 7 Kamers; waaronder twee en Suite, Badkamer enz., voorzien van electr. licht, gas en waterleiding, huurprijs f600,— tot f650,—. Te bevragen bij alle Makelaars en bij het Secretariaat; Hazenpad 8 te Arnhem.

Nieuw

metten

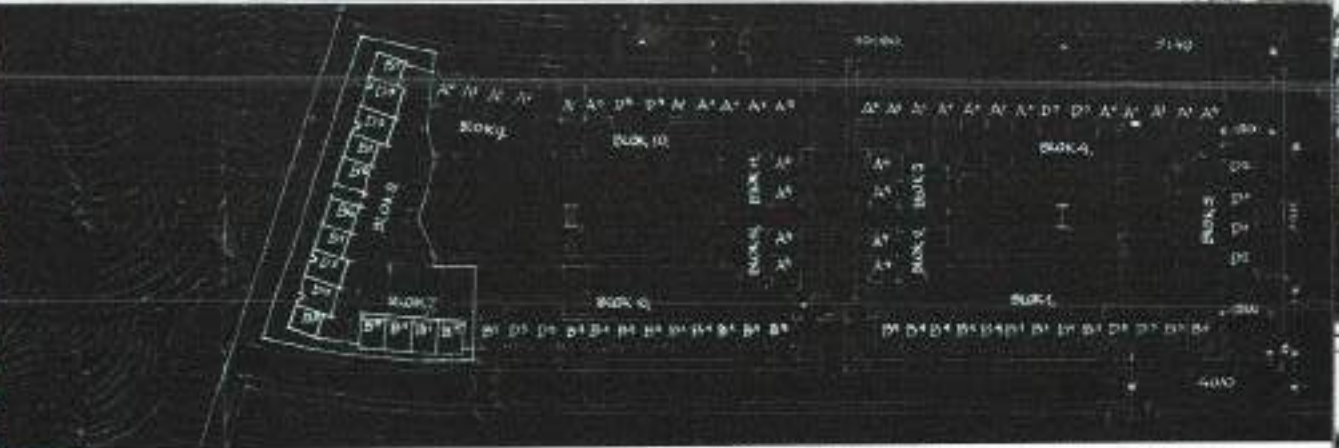
"naar voor den plaas om de w voor voor gehi moe den wor bett toeg mer te b voor dat Brau f 5

hem.
en
sboek, be-
mer enz.,
js f600,-
cretariaat;

Zoals men weet heeft de Woningbouwvereniging voor Ambtenaren onlangs gewaagd om gebruik te maken van de haar geboden gelegenheid tot het opzetten van gelden van de Eerste Ned. Verzekering Mij., omdat zij de naastingsclausule der gemeente niet wenschte te accepteren.

In een dezer dagen gehouden ledenvergadering der vereeniging is besloten het oude standpunt te laten varren en de naastingsclausule te accepteren. Bestuursafredoing is haageide.

In verband hiermee is spoedig een voorstel van E. en W. aan den Raad te verwachten tot het borgstellen der gemeente tegenover de verzekeringsmaatschappij om aan de woningbouwvereniging te verstrekken gelden.

*Nieuwe Ambtenars Courant, 28 september 1927. Bijzkaar sigelid
sinnat. De secretaris schrijft er hoort: "Zit zijn me de leden val!"*

Enkele plannen uit 1927 waartoe tijde dat er niet al plannen waren van waagden aan de Dennenweg

"naastingsclausule". Met name deze laatste voorwaarde staat het bestuur niet aan en er vinden een aantal zeer emotionele vergaderingen plaats voordat het bestuur, na een dreigement om af te treden, uiteindelijk toch toegeeft aan de wensen van de meerderheid van de leden. De voorzitter is van mening dat "de vereeniging voor de gemeente de kastanjes uit het vuur heeft gehaald en dat zij straks met onze woningen mooi weer gaan spelen". De voorwaarden worden dus toch geaccepteerd en de overeenkomst wordt ondertekend. Wat de huurverlaging betreft zal de gemeente pas in oktober 1928 toegeven, maar zelfs dat nog blijken voor veel mensen de huurprijzen in deze crisistijd niet op te brengen. Voor velen is een bezoek aan de voorzitter dan ook tevergeefs. In 1940 blijkt dat de huur van een bovenwoning op de Braamberg door de verlagingen gedaald is van f. 53,- gulden in de beginperiode tot f. 35,-

Nu kan het bestuur de exploitatie natuurlijk niet rond krijgen omdat er zelfs bij volledige verhuring te weinig geld binnenkomt. (Een ander voorbeeld van een kleine crisis doet zich voor in 1927 als het bestuur een poging doet om op de Schuttersberg nog een aantal huizen bij te bouwen. Tussen Jagersweg en Hertenlaan aan de kant van de Dennenweg wil men het blok graag compleet maken. Volgens blauwdrukken uit het verenigingsarchief had dit eigenlijk al in de beginfase van de bouw moeten gebeuren. Een goed streven want qua bouwstijl zou er dan een mooier geheel hebben gestaan dan nu het geval is. De plannen voor 13 woningen en een Gemeentebadhuis gaan niet door omdat de Centrale Woning-stichting hier aan de slag wil. Deze gemeentelijke instelling gaat zelfs zo ver dat men het bestuur voestelt om "de 76" over te nemen en te integreren in de 140 nieuwe te bouwen woningen. Grote onrust onder de leden

is het gevolg en op de Schuttersberg doet het verhaal de ronde dat het initiatief tot de eventuele overdracht van enkele bestuursleden afkomstig is. (De huurders op de Schuttersberg voelen zich door het bestuur, waarvan allen op de Braamberg wonen, tekort gedaan. Er wordt niet voldoende aandacht besteed aan hun klachten en problemen. In de notulen is sprake van "een andere categorie bewoners, die in toenemende mate ontevreden zijn" en het karakter van de vereeniging wordt door het bewuste bestuurslid zelfs "tweeslachtig" genoemd. Ondanks de onrust krijgt het bestuur volmacht van de leden om met een voorstel in het algemeen belang van de vereeniging te komen. Na deze algemene ledenvergadering voelen een aantal leden nattigheid en verzoecken zij met spoed om een nieuwe bijeenkomst. Terecht, want het bestuur blijkt inderdaad de afscheiding te willen en zelfs al een concept-

De Woningbouwvereniging werd aangenomen te zetten in het
 gemeen lidenvergadering bleef op 30 Juni 1928 in het
 Overwegende de aangenomen bestemming van het bestuur en op
 delingen in verband met de verhoudingen met de gemeente;
 Sprekt haar afzetting afzetting af, want het bestuur heeft
 tevens op, want het moet tenzij voor het bestuur gebleven
 op de bestuursleden lidenvergadering van 18 Maart 1928
 om het aftreden der bestuursleden;
 Sprekt het aftredende bestuur op voor 15 Juli een voor
 herovername in het bestuurschap van de Gemeente met vooraf
 gaat;
 Sprekt het aftredende bestuur op deze wijze ter kennis te
 raad van Burgemeester en Wethouders der gemeente, zoodat er
 in die geval de kennis meken worden zoodat;
 en doet over het de orde van het dag.

Goeman Borgesiusplein richting Loois de Heideveld-gaten

Woningbouwvereniging 1927-1928 en 1929

Onderdirectie Schuttersberg en nota van bestuur Van Besten

contract voor beheer en exploitatie bij de C.W.S. te hebben afgegeven. Er wordt zelfs een schrijven aan de huurders verzonden waarin het verteld wordt dat de overname een feit is en dat de Schuttersbergers vanaf dat moment geen lid meer zijn van de vereniging! De algemene ledenvergadering wordt door het bestuur op de lange baan geschoven en de leden richten zich nu tot Burgemeester en Wethouders. In juni 1928 is er een buitengewone ledenvergadering. Naast de wethouder zijn er ongeveer honderd leden aanwezig. En inderdaad blijkt nu dat een bestuurslid op eigen initiatief contact heeft gezocht met de Centrale Woningstichting omdat hij van mening is dat er geen eenheid meer heerst binnen de vereniging. De leden eisen nu dat het bestuur aftreedt en dat gebeurt ook tijdens een volgende vergadering. Zo neemt de eerste lichte bestuurders op een wat minder charmante manier afscheid van hun taken.

Problemen, in grote en kleine vorm, blijven voorkomen, maar een gedwongen aftreden van een compleet bestuur blijft eenmalig in de geschiedenis van de vereniging. Wat overname betreft doet de gemeente in de jaren zestig nog een halfslachtige poging om het beheer over de woningen te krijgen, maar het bestuur gaat hier wijselijk niet op in.

WONEN DOOR DE JAREN HEEN

Het moet voor veel bewoners een ongekende luxe zijn geweest, zoveel ruimte in en om het huis. Vooral op de Braamberg waar de gemeente eigenlijk liever villa's had zien verrijzen, komen de royaal opgezette woningen toch wel een beetje in de buurt van wat de plannenmakers voor ogen moet hebben gestaan. Auto's die het straatbeeld vervuilen zie je niet of nauwe-

lijks en het Goeman Borgesiusplein is het domein van de spelende jeugd. Van eerste onzekere rondjes tot complete wielervedstrijden in vakanties en na schooltijd. Geen lelijke kantoren en torenflats maar prachtige - ook voor de buurt toegankelijke - tuinen zijn te vinden rond het Heidemijkkantoor. In de winter schaatsen op de vijver in Sonsbeekpark en alleen of met een hele "slinger" sleetjes van de Passavantlaan keihard naar beneden tot het Staringplein. Ook op de Schuttersberg is het wonen in de nieuwe wijk in de noord-oosthoek van de stad een genot. Volgens de toenmalige socialistische wethouder van Volkshuisvesting B. Bakker moet deze "Oostelijke Voorstad" met eigen winkels en scholen helemaal onafhankelijk worden van de "oude stad". Nadat de tram op de Greitenkamp in de ophouwfase als middel om materiaal aan te voeren dienst heeft gedaan, is hij voor de eerste bewoners ook gewoon de ver-

et
e-
in
m
de
ad
op
m
ri-
ik
u-
en
t-
er
is
an
de
m
is
r-

huiswag. De Herttenlaan krijgt de tram het meest door de straat omdat motor- en bijwag hier rangeren voor de terugrit naar de stad. € In de beginjaren is er nog vrij uitzicht richting Beukenlaan en je hoeft de straat maar uit te lopen om midden in het Rozendaalse bos te staan dat zich nog kilometers voor je uitstrekt. Wandelen en picknicken was dan ook een favoriete, zondagse bezigheid van de bewoners op het complex de Schuttersberg. In de zomer zitten de bewoners hier tot 's avonds laat in de achtertuinen, omsloten en beschermt door hun eigen huizen en luisteren ze naar de nachtelijke geluiden van de buren en de bosuil. € Op de Braamberg is de grindbak de favoriete zitplaats als het mooi weer is, door de openstaande deuren klinkt dan soms pianomuziek en gezang over het plein. Als het donker begint te worden zie je de zwermen meikevers die rond de straatlantaarns vliegen. En over mei gesproken,

het Goeman Borgesiusplein was het startpunt van de jaarlijkse 1 mei- optocht. Veel mensen zijn in die tijd lid van de S.D.A.P. en tijdens de verkiezingen kun je diverse rode posters en vlaggen in de wijk zien. Niet tot genoegen van iedereen, want ook over dit soort zaken wordt veel "gediscuszeurd" tijdens bestuursvergaderingen. € Veel huurders zijn gemeente- ambtenaar of werken bij de Heidemij en om stipt vijf uur 's avonds zie je deze laatste zwogers fluitend naar hun huisje aan de Nicolai- . Kolfschoten- of Passavant- laan lopen. Wat sfeer en woongenot betreft verandert er in de loop van de jaren eigenlijk maar weinig. De mensen die het kunnen betalen leggen een badkamertje aan en de rest behelpt zich met een wastafel of het "washok" met een kraantje en een spoelbak. € In 1940 zijn alle huizen van de vereniging bewoond. De vergaderingen in die tijd zijn een vreemde combinatie van een drei-

gen
"Se
sta
bet
To
lan
lat
ges
ges
Ta
net
zij
Ti
ple
ler
Ke
hi
bli
hu
de

tpunt
ensen
ijders
ers en
n van
wordt
gade-
amb-
1 stipt
egers
laj-
Wat
in de
g. De
bad-
et een
tje en
n van
in die
drei-

gend gevaar en de dagelijkse gang van zaken. "Schuilkelder" en "watervoorraad aanleggen" staan op de agenda naast "buitenverlichting verbeteren" en "toegangspaden schoonhouden". Toch blijven veel mensen op de Braamberg zo lang mogelijk in hun woning en de laatste verlaten huis en haard dan ook pas als het te gevaarlijk wordt in verband met het Duitse geschut dat opgesteld stond rond de Stenen Tafel. Op de Schuttersberg slagen enkele bewoners er in om de evacuatie te ontlopen en zij zijn tijdens de oorlog in hun huis gebleven. ϵ Tijdens de bevrijding is het Goeman Borgesiusplein de plaats voor festiviteiten en volksspelen en ook daarna zullen op bijvoorbeeld Koninginnedag kinderen en volwassenen zich hier verzamelen en vermaken. Na de evacuatie blijkt dat de schade aan de huizen meevalt; één huis aan de Passavantlaan is uitgebrand en op de Schuttersberg zijn er vijf zwaar beschadigd.

Op de eerste ledenvergadering na de oorlog in het Kindertehuis aan de Sonsbeeksingel worden de omgekomen leden herdacht. Niet iedereen keert dus terug naar zijn of haar huis, toch wacht het bestuur een aantal weken voordat de huizen van de desbetreffende mensen weer worden verhuurd. Door de acute woningnood gaat de gemeente zich nu ook met de huisvesting bemoeien en woningen worden opgeëist tot groot ongenoegen van het bestuur die de verdeling zelf in de hand wil houden. ϵ Samenwoning komt ook in de crisisjaren al voor, maar is nu een vanzelfsprekende zaak. In bijna alle huizen vertoeven meerdere families en gezinnen en men helpt elkaar zoveel het kan. De verborgen kostbaarheden die de mensen voor vertrek in de tuin of onder de vloer hebben verborgen, worden – voorzover niet gevonden door Duitsers of plunderaars – weer te voorschijn gehaald. En hier en daar zal nog wel een ver-

Tienhuys-voort-
schuilkelder van de
Breschlaggen op
de Gouwe
Bergstraat.

Koningsinnedag
aan de Sonsbeeksingel.

Lidmaatschap voor de
eerste Algemene
Ledenvergadering na
de oorlog.

WOERDROUW VEREENIGING VOOR AMPTENAREN
TE AMSTERDAM

Secretariaat: Herengatan No. 25

1. S. A. G. G. M. E. R. K. E. L. E. D. E. N. V. E. R. G. A. D. E. R. I. N. G.

op Zaterdag 17 Aug. 1945 Koningstraat
Sondagschool 1945, Koning 11.00 uur precies.
Stads secret. H. M. van

AGENDA

1. Nieuw
2. Nieuw
3. Nieuw
4. Nieuw
5. Nieuw
6. Nieuw
7. Nieuw
8. Nieuw
9. Nieuw
10. Nieuw
11. Nieuw
12. Nieuw
13. Nieuw
14. Nieuw
15. Nieuw
16. Nieuw
17. Nieuw
18. Nieuw
19. Nieuw
20. Nieuw
21. Nieuw
22. Nieuw
23. Nieuw
24. Nieuw
25. Nieuw
26. Nieuw
27. Nieuw
28. Nieuw
29. Nieuw
30. Nieuw
31. Nieuw
32. Nieuw
33. Nieuw
34. Nieuw
35. Nieuw
36. Nieuw
37. Nieuw
38. Nieuw
39. Nieuw
40. Nieuw
41. Nieuw
42. Nieuw
43. Nieuw
44. Nieuw
45. Nieuw
46. Nieuw
47. Nieuw
48. Nieuw
49. Nieuw
50. Nieuw
51. Nieuw
52. Nieuw
53. Nieuw
54. Nieuw
55. Nieuw
56. Nieuw
57. Nieuw
58. Nieuw
59. Nieuw
60. Nieuw
61. Nieuw
62. Nieuw
63. Nieuw
64. Nieuw
65. Nieuw
66. Nieuw
67. Nieuw
68. Nieuw
69. Nieuw
70. Nieuw
71. Nieuw
72. Nieuw
73. Nieuw
74. Nieuw
75. Nieuw
76. Nieuw
77. Nieuw
78. Nieuw
79. Nieuw
80. Nieuw
81. Nieuw
82. Nieuw
83. Nieuw
84. Nieuw
85. Nieuw
86. Nieuw
87. Nieuw
88. Nieuw
89. Nieuw
90. Nieuw
91. Nieuw
92. Nieuw
93. Nieuw
94. Nieuw
95. Nieuw
96. Nieuw
97. Nieuw
98. Nieuw
99. Nieuw
100. Nieuw

Miss. H. P. P. P.
Schuttersberg

*Kinderen in 1945
weldaten ter
gelegenheid van de
terugkeer van
kenners*

*Onze Burgers
plein, 1945. De
weldaten van
1945 en de
1945*

*1962,
Onderhoudsman
Henk Gamelkoorn op
zijn Magnat-
motor. Hij is de
eigenaar van zijn woning aan
de Jagerweg.*

dwaalde zilveren lepel of een goede Châteauneuf onder de grond liggen. De overgebleven meubels worden weer naar binnen gehaald en de herstelwerkzaamheden kunnen beginnen. Als compensatie en omdat veel mensen gewoon geen rooie cent hebben, hoeft men de eerste maand geen huur te betalen. (Het herstel duurt tot in 1949 en in de jaren vijftig is ook het plantsoen op het Goeman Borgesiusplein, dat in de oorlog door de Duitsers als aardappelveld wordt gebruikt, weer een genot voor het oog. De bloeiende rozenstruiken en rozenstruiken symboliseren een periode van welvaart voor de bewoners. (Helaas zal de gemeente in de jaren tachtig besluiten om de laatste rozenstruiken "weg te bezuinigen", zodat het parkachtige aanzien van het plein sterk wordt aangetast.) Beide complexen zijn nog steeds een oase van rust, maar de eerste automobielen worden al in de wijk gesignaleerd. De gaskachel

doet zijn intree en de laatste restjes kolen blijven nog jaren op zolder liggen. (De welvaart van de vereniging zelf laat nog te wensen over. Het 40-jarig bestaan wordt "sober en intern" herdacht en een jaar later meldt de penningmeester dat "we niet bezig zijn rijk te worden, maar eigenlijk minder arm". Het leven in de beide complexen is ook een stuk aangenamer omdat er een onderhoudsman in dienst is die zich voor de bewoners het vuur uit de sloffen loopt. Henk Gamelkoorn komt na de oorlog in vaste dienst van de vereniging en is zeer populair als persoon en als vakman. Van oorsprong timmerman, knapt Gamelkoorn bijna alle karweitjes in en om de huizen op. Heggen knippen, goten schoonmaken, nieuw tuitje of een paar dakpannen, de bel doet het niet meer? Geen probleem, voor een kop koffie regelt Henk alles. Dat hij in die jaren een niet weg te denken onderdeel van de vereniging is blijkt wel

uit het feit van "onze blijft Gam laten we f vangbaar nieuwe on ouderen v hulp en se komen. (te staat va fort het v slaat men bewoners hebben o j houdens r berg zijn. Omdat er de bewon veel mens Wat eind

Aanzicht naar Schutterberg, jaren 1910.

uit het feit dat er in de notulen vaak sprake is van "onze Gamelkoorn". Tot aan zijn pensioen blijft Gamelkoorn actief voor de vereniging en laten we het er maar op houden dat hij onvervangbaar was, want na zijn vertrek komt er geen nieuwe onderhoudsman terug. Vooral door veel ouderen wordt dit als een gemis ervaren, omdat hulp en service nu toch wat moeizamer tot stand komen. (Inmiddels is in verband met de slechte staat van onderhoud en het gebrek aan comfort het woord "modernisering" gevallen en slaat men aan het inventariseren wat betreft bewonerswensen. Halverwege de jaren zestig hebben op de Braamberg 57 van de 104 huishoudens nog geen douche en op de Schuttersberg zijn 58 van de 76 nog niet voorzien. Omdat er te veel verschillende wensen zijn bij de bewoners ziet men af van de plannen en slaan veel mensen zelf maar aan het verbouwen. (Wat eind jaren zestig wel van de grond komt

en het woongenot "verhoogt" is het Centraal Antenne Systeem oftewel televisie voor iedereen. De lelijke masten blijken zo storingsgevoelig dat zelfs één mus de uitzending van een voetbalwedstrijd al behoorlijk kan verpesten. De firma die verantwoordelijk is voor het onderhoud van de installatie moet dit systeem toch wel een heel klein beetje vervloekt hebben, want nog vele jaren moeten de monteurs uitrijden om de storingen te verhelpen. (De sociale contacten nemen af, niet alleen door de komst van de TV maar ook omdat de vergrijzing in de wijk toeslaat. De huurders, waarvan velen al jaren in de wijk wonen, worden ouder en hun volwassen kinderen verhuizen. Een bestuurslid is in die jaren zelfs van mening dat "oudjes van 65 eigenlijk plaats moeten maken voor de jongeren". Na een pittige discussie staat er dan, weliswaar doorgestreept, in de notulen dat "de oudjes het nog best doen". Pas in de loop van

Keukenkast 27, jaren 1910, Schutterberg.

Overzicht Herengracht. Huisgevel met lat labuwingen 4-2-1970.

Nieuw
ver
Geitenkan

de jaren tachtig zal hier verandering in komen als meer jongere mensen op de Braamberg en de Schuttersberg een huis krijgen. Deze "trend" zet zich in de jaren negentig voort en je zou kunnen zeggen dat er wat meer leven in de brouwerij komt.

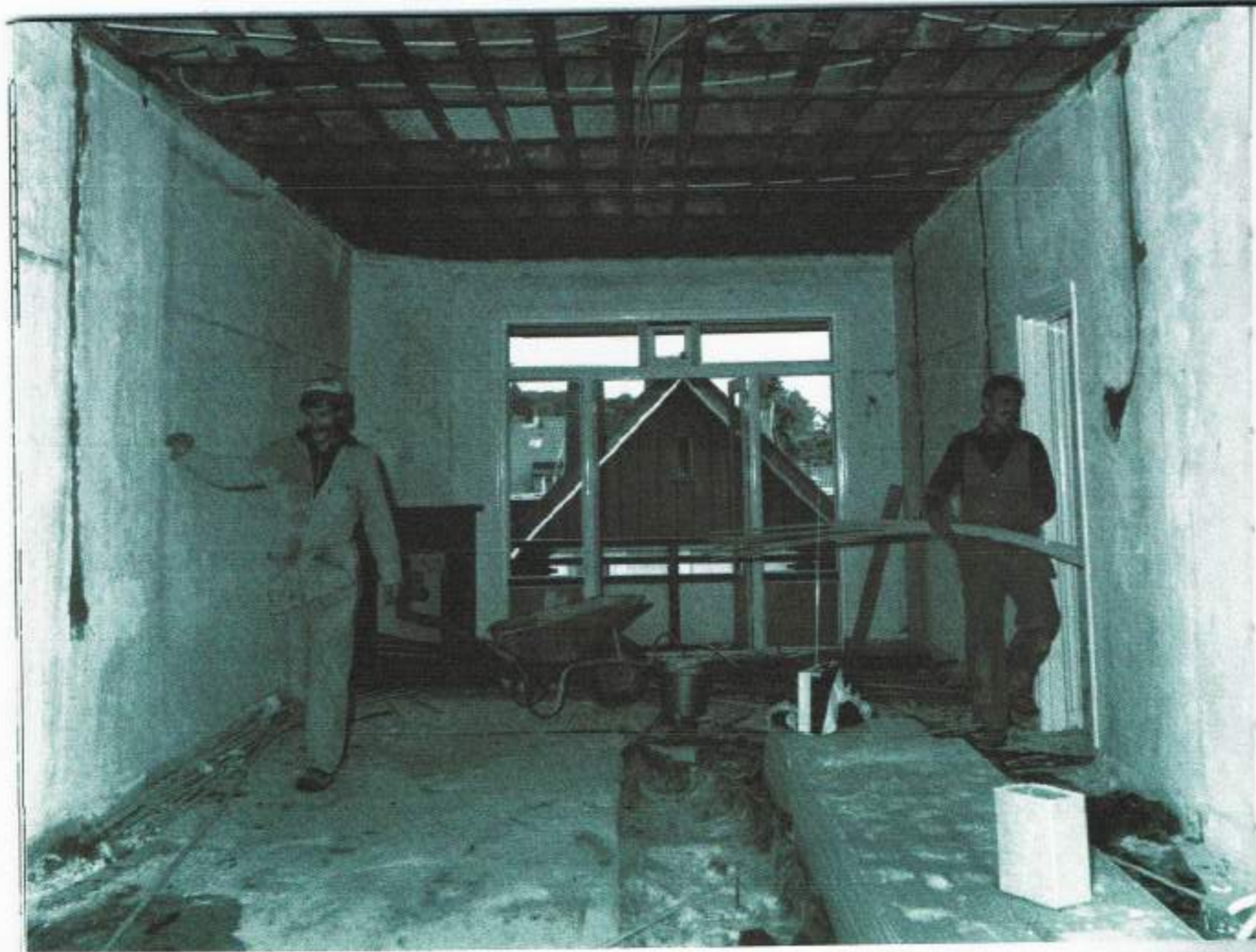
EINDELIJK RENOVATIE

Afgezien van behangen en het witten van een plafond is er aan de binnenkant van de huizen van de vereniging sinds de oprichting niets wezenlijks meer veranderd of verbouwd. Zoals hiervoor al te lezen is, hebben veel bewoners zelfs in de jaren zestig nog geen fatsoenlijke badkamer. Alleen als er mensen uit een pand vertrekken is het in de beginjaren normaal dat de binnenkant een beetje wordt opgeknapt. In de zomer van 1970 besluit het bestuur dat

het zo echt niet verder kan. Men is bang voor verknottung en een mogelijk ingrijpen van de gemeente. Een jaar later vertelt een specialist: "het onderhoud zoals dat tot nu toe is uitgevoerd, is lapwerk". Hij stelt voor om alles in één keer grondig aan te pakken en denkt voor 1 miljoen ("was dat maar waar" kun je het bestuur horen denken; de werkelijke kosten blijken in de jaren tachtig het tienvoudige te bedragen) een renovatie te kunnen uitvoeren. Huurverhogingen worden, in die tijd nog in overleg met de bewoners, doorgevoerd om zoveel mogelijk reserves op te bouwen. Ook wordt onderzocht of en hoe er van subsidies gebruik gemaakt kan worden. De Centrale Woningstichting en dus de gemeente reageren bijzonder traag op de renovatieplannen en in 1973 melden de notulen dat het bestuur "slapeloze nachten krijgt van het woord renovatie". Zelfs brieven naar de staatssecretaris voor

Volkshuisvesting helpen niet omdat de vereniging geen door het rijk erkende ("toegelaten") organisatie is. Om nieuwe huurders toch wat meer comfort te bieden en ook de huur te kunnen verhogen worden op de Braamberg vrijkomende huizen gemoderniseerd. De Nationale Woningraad zoekt uit of de vereniging alsnog een toegelaten instelling kan worden. (Ondanks het feit dat "de nietszeggende bromtonen van de C.W.S. het bestuur niet veel moed geven" is er toch een lichtpuntje. Als de gemeente de complexen aanwijst als "rehabilitatiegebied" komen er subsidies vrij. In 1976 gebeurt dit gelukkig ook en er worden bewonerscommissies opgericht, die de wensen van de huurders gaan inventariseren. Over de start van de renovatie is dan nog geen enkele duidelijkheid en een jaar later gaat men er nog van uit dat verhuizen tijdens de werkzaamheden niet noodzakelijk zal zijn. De bewonerscommissies

worden ongecoördineerd. De Nati technische de staat bewonen. (Net z complexen in grote operatie niet geheel vlikt van een te l de meerkosten constructiefo rol van de N schoonheidsge de projectleid te maken krij blijven de bes Schuttersberg periode als ee dorp, dus nie

glazen b
deze zijn
de zuick
dakkape
doordat
bestaan
le hout
wijderd;
massiev
raampje
aanrech
kens wo
zelfs een
huurder
steenma
helaas z
gaan". C
is gegau
huizen
en dat v

glazen bouwstenen naast de voordeur verloren, deze zijn nu alleen nog te zien bij de huizen aan de zuidkant van het Goeman Borgesiusplein. De dakkapellen krijgen een heel ander uiterlijk doordat de ramen niet meer uit drie ruitjes bestaan en de sierlijst verdwijnt. Alle originele houten deuren worden uit de huizen verwijderd; van voor- tot kamerdeur en ook de massieve schuifdeuren met glas in lood bovenraampjes behoren tot het verleden. Granieten aanrechten en de glazen buffetkast in de keukens worden gesloopt en hier en daar verdwijnt zelfs een schoorsteenpijp spoorloos! Huidige huurders met twee complete marmeren schoorsteenmantels mogen zich gelukkig prijzen, want helaas zijn er ook hiervan veel "in rook opgegaan". (Het klinkt een beetje alsof er niets goed is gegaan tijdens de renovatie. Natuurlijk, de huizen zijn aan de eisen van de tijd aangepast en dat was ook hard nodig. Het "karakter" van

de huizen is nergens echt aangetast, maar in de ogen van de liefhebber zijn er toch veel mooie details verdwenen. Tijdens de renovatie worden keukenblokken geplaatst, badkamers aangelegd, toiletten opgeknapt en afvoeren verbeterd. Centrale verwarming brengt extra woongenot en elektriciteitsleidingen worden vernieuwd. (Op de Braamberg wordt ook nog de grond onder de verzakkende huizen aan de zuidkant van het Goeman Borgesiusplein verstevigd door inspuiting met waterglas. In augustus '85 is het leed geleden, zijn de hete zomer en de strenge winter in het "vakantiedorp" op het plein overleefd. De laatste huurders keren, soms ietwat weemoedig want de vakantie zit erop, terug in de vernieuwde woningen. Tijdens een receptie in de Boenderij in Sonsbeekpark worden bestuur en andere betrokkenen door de bewoners in de bloemetjes gezet. Ondanks de vele discussies die er zijn gevoerd is men het

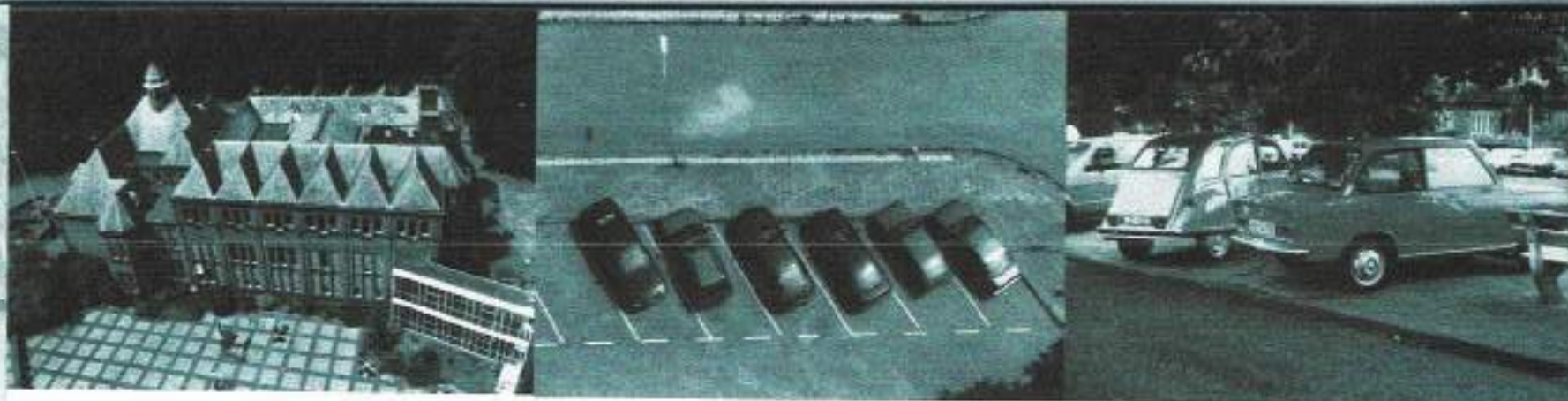
bestuur dankbaar voor het enorme werk dat zij verricht heeft. Dat de bewonerscommissie zelfs voorstelt om de straten maar naar bestuursleden te noemen, mag als een grapje bedoeld zijn maar geeft toch een indicatie van de tevredenheid bij de huurders. Het enige echte nadeel van de renovatie is het feit dat de huren, helaas onvermijdelijk, met meer dan het dubbele omhoog schieten.

DE GROTE, BOZE BUURMAN

Over de aanwezigheid van de Heidemij in de wijk is door veel omwonenden in minder gunstige termen gesproken. Eén ding staat echter vast; het bedrijf vestigt zich hier als eerste en blijkbaar brengt dat bepaalde privileges met zich mee. Het oude pand aan het Sickeszplein is in 1913 tot stand gekomen, dus ongeveer tien jaar

Alfred Berges, Heideaan 47 en 48.

Heidemij Uit

voordat de eerste bewoners van "Voor Ambtenaren" zich hier vestigen. Het om zijn architectuur geprezen gebouw staat tegenwoordig helemaal in de schaduw van de later gebouwde "aanwinsten". € Dar niet iedereen de nieuwbouw waardeert is duidelijk en geldt eigenlijk nog steeds. Voor de opening van de toren komt zelfs Koningin Juliana in 1963 naar Arnhem. Halverwege de Apeldoornseweg schijnt ze aan haar begeleiders gevraagd te hebben "wat is dat daar boven voor een lelijke kolos?". Hoewel er ook in die tijd al de mogelijkheid bestaat bezwaar aan te tekenen gebeurt dit niet. Het omzagen voor de overheid was blijkbaar nog te groot, je deed het eenvoudigweg niet. Planologen hebben achteraf toegegeven dat de toren eigenlijk nooit gebouwd had mogen worden. Vraag in het vervolg eerst de buurtbewoners, die hadden de heren dat meteen kunnen vertellen! € De uitbreiding brengt

logischerwijs meer personeel naar de kantoren en midden jaren zestig hebben veel van deze werknemers blijkbaar al een auto. In de notulen is dan al te lezen dat leden de "volle werkzaamheid van het bestuur" vragen voor de manier waarop het plantsoen op het Goeman Borgesiusplein in een parkeerterrein dreigt te veranderen. In de jaren zeventig wordt het natuurlijk alleen maar erger met de "blikoverlast" en lopen enkele gesprekken met de verkeerspolitie helaas voor de bewoners op niets uit. Enkele actieve buurtbewoners maken een mooie plattegrond om de hardleerse autobezitters hun "plaats te wijzen". Om de gemoeften wat tot bedaren te brengen nodigt de Heidemij in 1977 alle buurtbewoners uit voor een Kerstborrel. Na afloop krijgt elke bezoeker een kerstboom mee naar huis maar helaas komt niemand op het idee om deze maar meteen zo neer te poten dat op die plek in ieder

geval geen auto meer kan staan. Op dat moment kan nog niemand weten dat de grootste strijd met deze "buurman" nog geleverd moest worden. € Tijdens de renovatie schrijft de bewonerscommissie een brief naar B en W over de parkeerproblematiek en de slechte verlichting in de wijk. Enkele suggesties uit deze brief worden inderdaad door de gemeente uitgewerkt, maar de overlast blijft bestaan. Tot groot ongenoegen van de foutparkeerders worden er nog een paar acties gevoerd waarbij parkeerstroken aan het plein worden afgezet. € In 1989 krijgen de omwonenden van de Heidemij een brief in de bus met een verhaaltje over een geplande renovatie van de gebouwen. In eerste instantie is er sprake van het vernieuwen van ramsen, later blijkt dat er toch wel wat meer aan de hand is. De Heidemij wil fors uitbreiden en de plannen liggen al klaar, het is nog een kwestie van "even de buurtbewoners bijpraten en dan kun-

nen we a
zelfde o
tweede t
miezerig
plan kon
missie; e
architect
omdat de
laait niet
ring is ne
in spē st
even te r
vorm mo
wordt de
ligt de b
ontwaarc
waterhoo
oude, een
kolos van
formaat

Heidemij probeert bouwvergunning af te dwingen via Raad van State

Uitstel

Verzet door het wettig maximum de zaak vóór wordt gesteld
Buren Heidemij laaiend over nieuwbouw

kost miljoenen

Buurt wijst compromis af

Weer actie tegen bouw

dat moment
jortste strijd
moest wor-
ft de bewo-
W over de
verlichting
se brief wor-
tiegewerkt,
gruete onge-
rden er nog
keerstroken
1989 krij-
nij een brief
een geplan-
erste instan-
van ramen,
aan de hand
en de plan-
kwestie van
en dan kun-

nen we aan de slag". Tot grote schrik van die-
zelfde omwonenden blijkt dat het bedrijf een
tweede toren wil bouwen die de eerste tot een
miezerig flatje zal doen verschrompelen. Het
plan komt echter niet langs de Welstandscom-
missie; enerzijds door arrogant optreden van de
architect van de Heidemij, maar hoofdzakelijk
omdat de commissie van oordeel is dat dit abso-
luut niet past in deze omgeving. De vergade-
ring is nog niet koud afgelopen of de bouwers
in spé staan al bij de commissie aan tafel om
even te regelen hoe ze hun plannen dan wél
vorm moeten geven. (Na ongeveer 9 maanden
wordt de nieuwe "baby" gepresenteerd en weer
ligt de buurt achterover van verbazing en ver-
ontwaardiging, want het kind heeft een enorm
waterhoofd. De Heidemij wil nu tussen het
oude, eerste gebouw en de toren een kantoor-
kolos van zo'n zes bouwlagen neerzetten. Het
formaat van een gemiddelde olietanker! Vijf

bouwlagen is eigenlijk het maximum volgens de
Welstandscommissie, maar in alle commotie
vergeten de plannenmakers in de loop der tijd
dat ze alleen maar "hoog" wilden inzetten om
dan later "royaal" een bouwlaag terug te kun-
nen nemen. Tot grote verbazing van de buurt
worden bestemmingsplan en allerlei andere pro-
cedures soepel doorlopen; de gemeente en de
provincie staan in 1991 achter de plannen. (Ondertussen hebben de omwonenden zich
georganiseerd en het actiegemint "Géén twee-
de Heidemij-kolos!" opgericht. Natuurlijk laat
de vereniging zich ook van haar goede kant zien
en zij verleent in diverse vormen steun aan de
actie. Er wordt flink wat geld ingezameld en een
advocaat wordt geraadpleegd. Een record aan-
tal van zo'n 150 bezwaarschriften wordt inge-
ciend en de betreffende ambtenaren hebben
daar een volle dag werk aan. Omdat het voor
veel mensen een onduidelijk en traag verloopend

proces is, verliest de buurt toch een beetje de
moed en gaan er op een bepaald moment stem-
men op om akkoord te gaan met de plannen.
De enige voorwaarde die de omwonenden dan
stellen is dat de Heidemij een ondergrondse par-
keergarage zou moeten bouwen. Deze sugges-
tie heeft het bedrijf nooit geaccepteerd en in
feite tekent ze hiermee het doodvonnis voor
haar plannen, want de actiegroep kan nu niet
anders dan vastberaden doorgaan. (Uitein-
delijk lopen de bouwplannen definitief spaak
als de Raad van State concludeert dat er eigen-
lijk helemaal geen sprake is van urgentie zoals
vermeld in de bouwvergunning. De buurt slaagt
er in dit duidelijk te maken, omdat de Heidemij
helemaal geen haast maakt met de uitvoering.
De bouwvergunning wordt geschorst en in sep-
tember '93 brengt het actiegemint bij de com-
missie Beroep- en Bezwaarschriften naar voren
dat de Heidemij nooit naar alternatieven heeft

Bedrijf besloot al te verhuizen

Afwijzing Kroon uitbreiding van Heidemij

Van een onzer verslaggevers

DEN HAAG/ARNHEM - De Kroon vreest dat het nieuwe hoofdkantoor van de Heidemaatschappij in Arnhem te groot wordt in verhouding tot de omgeving. Ze weigert daarom goedkeuring te verlenen aan het bestemmingsplan dat in uitbreiding van het bestaande gebouw voorziet.

De uitspraak komt overigens als mosterd na de maaltijd. De Heidemij gaf eerder deze maand al te kennen het hoofdkantoor over te brengen naar het nog geen twee jaar oude pand van de Naon aan de Utrechtseweg.

De Naon maakt een decentralisatieproces door, waardoor het kantoorpand in de loop van de komende twee jaar voor de helft komt leeg te staan. De Heidemij huurt het vrijkomende gedeelte. De Heidemij besloot tot verhuizen omdat geen vertrouwen meer bestond in een spoedige, positieve uitspraak in de Kroonprocedure.

De Kroon meent dat de plannen, zoals die nu bestaan voor uitbreiding van het hoofdkantoor een negatieve uitstraling hebben op de nabij gelegen woonwijk Sonsbeekkwartier. Het hoge gebouw, dat aan de Lovinklaan moet komen, zet een aantal huizen in de buurt in de schaduw. Ook vreest ze dat de grootschalige uitbreiding de monumentale

waarde van het naastgelegen gebouw De Bazel aantast.

De Kroon vindt dat de provincie Gelderland het bestemmingsplan voor het nieuwe hoofdkantoor nooit zonder meer had mogen goedkeuren. Ze had beter moeten uitzoeken of het gebouw niet wat kleiner kon. Volgens de Kroon is het best mogelijk dat het nieuwe gebouw een verdieping minder krijgt. Er zijn namelijk geen harde cijfers die aantonen dat de Heidemaatschappij zoveel extra ruimte nodig heeft als de provincie en de gemeente Arnhem haar willen geven.

De zaak werd bij de Raad van State aanhangig gemaakt door inwoners van het Sonsbeekkwartier. Zij hadden behalve op de grootschaligheid van de uitbreiding ook kritiek op tal van andere zaken. Ze vreesden bijvoorbeeld voor parkeeroverlast, verkeersdrukke in hun wijk en lawaai gedurende de bouw. Al deze andere bezwaren vindt de Kroon ongegrond.

gezocht, de bouwhoogte niet in verhouding staat tot de omgeving en dat nooit is gezegd voor hoeveel mensen het gebouw nu bestemd is. € De spanning stijgt en in april van het volgende jaar brengt de Heidemij naar buiten dat men naar een andere locatie op zoek gaat. "Hebben we 't dan toch geflikt?" vraagt het comité zich af en jawel; in mei komt het Kroonbesluit en wordt het bestemmingsplan vernietigd. De gedenkwaardige overwinning van een groepje burgers op dit grote bedrijf is natuurlijk aanleiding voor een klein feestje. Waar anders dan op het plantsoen van het Goeman Borgesiusplein? De Heidemij heeft blijkbaar met Erwin Krol gebeld, want op de bewaste avond valt de regen met bakken naar beneden. De champagne blijft natuurlijk wel lekker koel en onder de paraplu smaakt ze niet minder lekker. Het 12-koppige comité kan tevreden zijn; het doel is bereikt, de buurtbe-

woners zijn blij en hebben elkaar tijdens de ruim drie jaar durende strijd ook nog eens beter leren kennen. € Alvast een voorstel voor 1996 als de Heidemij de panden leeg achterlaat: het oude gebouw de oorspronkelijke functie van museum weer teruggeven, de rest inclusief de toeren slopen en de vroegere tuinen weer in ere herstellen. Dat zou nog eens een leuk afscheidscadeau zijn!

Het bedenken voor veel antikoek en daarom het geen probleem in hun woongebouwen beginjaren willematig bij de huurbekijken of merste deel van het idee te hebben zoekjes gaan nemen iets meer inmen en de inriëlveroniging met Braamberg is : bestuur besluit een circulaire te een uniform u wel wat erg ver de Arnhemschu

de ruim
er leren
5 als de
t oude
muse-
e taren
re her-
heids-

Het bedenken van regels en voorschriften is voor veel ambtenaren natuurlijk gesneden koek en daarom vinden de eerste bestuursleden het geen probleem om dit soort werk nu ook in hun woonomgeving uit te voeren. In de beginjaren willen enkele bestuurders zelfs regelmatig bij de huurders op bezoek gaan om te bekijken of men wel "netjes woont". Het grootste deel van het bestuur blijkt dan toch al een idee te hebben over privacy en de controlebezoekjes gaan niet door. € Buiten de woning kan men iets meer invloed uitoefenen, omdat de tuinen en de inrichting daarvan het gezicht van de vereniging mede bepalen. De beplanting op de Braamberg is in 1924 in volle gang en het bestuur besluit om de dingen voor te zijn en een circulaire te verspreiden. € Men streeft naar een uniform uiterlijk van de tuinen, maar gaat wel wat erg ver met haar regelgeving, zo schrijft de *Arnhemse Courant* eind mei van dat jaar,

Mededelingen van het Bestuur *Boudewijn Bleekman*

Bij de krant krijgt men hier voor de huurders bestemde schrijven onder ogen en het bestuur wordt even flink te kijk gezet. € Als reactie verzoekt de voorzitter enkele huurders om een "spontane" ingezonden brief naar de krant te sturen. Grappig is dat het in dit verhaal eigenlijk gaat om beplanting met een hoogte van maximaal 1 meter 50 en men dat in die tijd dus al niet echt hoog vind. Des te leuker is het om dan in het Huurreglement anno 1993 onder "Bestemming en gebruik" artikel 5, punt 7a te lezen dat "de beplanting niet hoger mag zijn dan 1 meter 20"! € Wanneer en vooral waarom er nog eens dertig centimeter af is gegaan is onbekend, in elk geval zou het nog behoorlijk wat gemeent en gezag in de tuinen van diverse

Aan de Leden-Handen

Het Bureau heeft een grootse planningswet, die het nu met name de Vereniging van de eerste verdieping, maar ook de overige verdiepingen in het gebouw betreft.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

In deze wet wordt een bepaling opgenomen, welke een bepaling is, welke de huurders zal moeten nalezen. Het is de bedoeling, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

De wet wordt nu door het gemeentebestuur behandeld, dat het in de toekomst met name aan de Gemeenteraad zal worden voorgelegd en de Gemeenteraad zal een beslissing nemen over de wet.

se bewoners tot gevolg kunnen hebben... (Hoe moeilijk het is om goed te besturen blijkt uit het feit dat er in begin 1930 meer leden zonder dan met een woning lid zijn van de vereniging. Met andere woorden; leden die buiten beide complexen wonen kunnen eigenlijk bepalen wat er met de bewoners en de huizen op de Braamberg en de Schuttersberg gaat gebeuren. Het bestuur neemt nu het besluit om de termen "gegadigde" en "lid/niet-huurder" in te voeren. De laatste omschrijving zal ook al snel verdwijnen en in de jaren zeventig is een huurder, door een wetwijziging, niet meer verplicht om ook lid van de vereniging te zijn. Anno nu is er een groep bewoners/leden, zij die alleen bewoner zijn en dan natuurlijk nog een enorme lijst met gegadigden. (Wat het houden van (huis)dieren betreft is men zeer strikt, hoewel tegenwoordig één op de twee bewoners wel een hond of kat hebben is dat anno 1930 helemaal

niet zo varzelsprekend. Voor dertig oent kunnen huurders die kippen willen gaan houden tekeningen voor een standaardmodel kippenhok kopen bij het bestuur. Ook duiven zijn toegestaan maar als er geklaagd wordt over deze "gevederde vrienden" van een huurder aan de Passavantlaan krijgt deze een merkwaardig briefje van het bestuur. "In verband met ontvangen klachten brengen wij beleefd onder Uwe aandacht het bepaalde in artikel 8 van het Huishoudelijk Reglement. Hierin komt onder meer voor: "Alleen het houden van kippen en ander pluimgedierte, mits vastgehouden, is toegestaan". Wij verzoeken U beleefd hiernaar te willen handelen en Uwe duiven vast te houden." Over problemen rond het houden van dieren zou een heel hoofdstuk kunnen worden volgeschreven. Inmiddels zou het bestuur bij wijze van spreken voldoende ervaring moeten hebben om een flinke kinderboerderij te runnen...

(In diezelfde jaren dertig wordt in artikel 7 van de statuten vastgelegd dat echtgeno(o)t(e) of kind van een overleden huurder het lidmaatschap kan overnemen. In de praktijk betekent dit dat een woning vaak door één van de (inwonende) kinderen gehaald kan worden. Dit artikel is inmiddels uit de statuten verdwenen maar met familiebanden wordt door het bestuur nog wel steeds rekening gehouden. Een gevolg hiervan is dat van één familie soms meerdere generaties in dezelfde wijk of hetzelfde huis wonen en zij met hun woonomgeving een sterke persoonlijke band hebben ontwikkeld... (Tijdens de eerste pogingen om van de gemeente toestemming te krijgen voor huurverlaging krijgen de huurders een brief met een formuliertje in de bus. Hierop moet de hoofdbewoner zijn beroep, werkgever en salaris invullen. Ook het aantal bewoners en hun eventuele inkomsten moeten worden opgegeven. Of de

strookjes ook leverd bij de in het archief peltje van z plaren aang van de beroo bij horen. (Jan Slin, d wijzer is in dient begin hij vermeld te premie v betoepen v Gemeenteli; inspecteur 4493 gulde per jaar or winkelchef Volksgezo "onbekend"

DE VORMGEVING

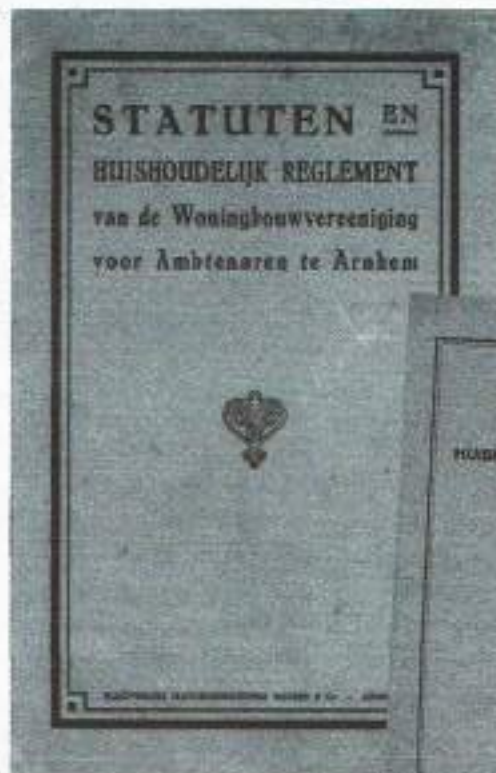
De vormgeving van bestuurlijke mededelingen, statuten en uitnodigingen voor de algemene ledenvergadering gaat met de tijd mee. Een groot aantal jaren worden deze gedrukt maar helaas komt daar met de komst van de computer en de kopiëermachine een eind aan. De eerste "vermenigvuldigingsmachine" dateert trouwens al van begin 1930. De rotatie-duplicator met de naam "Marcoprint" blijkt een stencilapparaat te zijn dat vooral voor het vermenigvuldigen van brieven wordt gebruikt. Een aantal voorbeelden van de verschillende "drukkunsten" uit de verenigingsgeschiedenis.

*Deze kopie statuten
is gemaakt met de
Marcoprint uit
1928 en 1930.*

*Dit exemplaar behoort tot het archief
van de Vereniging*

STATUTEN

eniging

enaren

m

no 48

- AGENDA:
- 1. Opening, met koninklijke onderscheiding
 - 2. Vaststelling notulen
 - 3. Verslag van de algemene ledenvergadering
 - 4. Benoeming eener
 - 5. Verkiezing van e
 - 6. d. e. afrede
 - 7. (stelt zich herkies
 - 8. Vaststelling contr
 - 9. stelt voor f7.50)
 - 10. Toekenning gratif
 - 11. sedert de opricht
 - 12. Gelegenheid tot
 - 13. den bouw aan d
 - 14. Rondvraag en sl

Deze convocatie
van toegang.

Datum postmerk.

Woningbouwvereniging
voor

Post Postsevanilaan 18
Arnhem

algemene Leden

op Dinsdag 28 N
"Tivoli" Velperwe

1. A:

- 1. Opening
- 2. Notulen
- 3. Ingekomen stukker
- 4. Rekening en veran
- De rekening ligt va
- ter inzage bij de per

ALG LIDENVER

op Zaterdag
Hotel „ROY“
- Aanvang

- AGENDA:
1. Opening
 2. Notulen
 3. Ingekom
 4. Begroting
 5. Rondvraag
 6. Sluiting

TOEGANG
uitsluitend
op vertoon
van deze
convocatie

De Secret

Arnhem, 18 October 1941.

L.S.
Algemene Ledenvergadering
op Maandag 20 October
Hotel voor ledere

Aanvang 20 uur.

op WOENSDAG
des avonds te
pla

- AGENDA:
1. Opening
 2. Notulen vorige
 3. Verslag Penning
 4. Benoeming van
 5. Gelegent

in Cafe „Riche“ aan het Nieuwplein.
des avonds te 8 ure.

- AGENDA:
1. Opening.
 2. Voorstel tot wijziging van Statuten en Huishoudelijk Reglement. (Volgens art. 21 der Statuten, moet hier toe op zijn sluiten te k

SPOEDVERGADERING.

Het Bestuur heeft de eer U uit te nodigen tot
nood-ledenvergadering op Donderdag 23
Afgaan eenen
belang va

Woningbouwvereniging
voor Ambtenaren te

Algemene Ledenvergadering
van de „Bordelaise“ Veil
op Maandag 27 Februari
Aanvang 20 uur.

- AGENDA:
1. Opening
 2. Notulen
 3. Ingekom
 4. Re

AGENDA:

1. Opening, met kort verslag door
2. Verslag van den Penningmeester.
3. Benoeming ener Kascommissie.
4. Verkeuring van een Commissaris dieke afdeling. (De afredende, de stelt zich herkiesbaar).
5. Vaststelling contributie voor 192 stit voor 17.50).
6. Toekening gratificatie aan den sedert de oprichting verrichte wi Gelegenheid tot het stellen van vi den bouw aan den Architect der Rondvraag en sluiting.

Deze convocatie strekt tot 1 van toegang.

De VAN

Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te Arnhem

Arnhem, 14 November 1950

Algemene Ledenvergadering

op Dinsdag 28 November 1950 in gebouw
Tivoli, Velperweg Aanvang 20 uur

- AGENDA:
1. Opening
 2. Notulen
 3. Ingekomen stukken - Mededelingen
 4. Rekening en verantwoording 1949
 5. De rekening ligt vanaf 14 Nov. 1950 vor
 6. ter inzage bij de penningmeester G. Berg.

Handwritten signature

no 48

485

TORPEDO

6

JOH. VAN LOON, Jagersweg 1B, ARNHEM
 HANDEL IN KANTOORMACHINES
 REPARATIE-INRICHTING.

Arnhem, 1 Augustus 1931.

Het bestuur der Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te ARNHEM.

492

Ein telegen van de typ- en schrijfmachine wordt voor de overname een stuk makkelijker als op Jagersweg 1B een handje in de goede apparatuur past worden.

Mijne Heeren,

Belieft verzoek ik U mij vergunning te geven voor het laten aanleggen van een telefoon. Met de oprichter heb ik reeds gesproken aangaande de plaats waar het toestel moet komen. Gaarne had ik speedig bericht van U. Zamen plaatsen. Steeken ik

id.

WONINGBOUWVERENIGING
 VOOR AMBTEAREN
 TE ARNHEM

Secretariaat: HAZENPAD No. 2

No.

ARNHEM.

19

*Enkel en vryge-
 pier van de vereniging
 uit eind juni 20.*

den Heer J. W. A. Schnitzler.

Passevastlaan No. 22.

ARNHEM.

Woningbouwvereniging voor Ambtenaren
 TE ARNHEM
 SECRETARIAAT:
 HAZENPAD No. 2

Woningbouwvereniging voor Ambtenaren
 te ARNHEM.

Secretariaat: ST. NICOLAAS No. 14.

ARNHEM, datum postmerk.

M.

Het Bestuur heeft de eer U mede te deelen, dat na te nemen woningen te huur komen op achtereenvolgende datum:

Passevastlaan (breedte-bevoering) No.

per

No. Nicolaas No.

per

Lorenzlaan (breedte-bevoering) No.

per

1 AUG. 1935

Passevastlaan (afgeplaat-breedte-bevoering)

No.

per

1 AUG. 1935

Richard-Kolfschotenlaan No.

per

Geeman-Borgersplein (afgeplaat-breedte-bevoering)

No.

per

1 AUG. 1935

waarvan de huurprijzen respectievelijk bedragen bedragen

f 50,00 - f 25,00 per maand.

Wenscht U voor een dier woningen in aanmerking ge-
 bracht te worden, gelieve U des vóór 22
 schriftelijk bij den Secretaris aan te melden.

Bent
 van der

woningbouwvereniging voor
 ambtenaren te arnhem

Secretariaat:
 Postvak No. 2
 1421 JZ Arnhem

Arnhem, 8 april 1935

Het bestuur deelt u mede dat binnenkort de grote
 eigenwoning Geeman Borgersplein 47 te
 huur is voor de leden.
 De huurprijs bedraagt f 1004,00 excl. kosten

Letten, de voor mededeeling woning in aanmerking genomen worden, gelieve u te laten weten
 schriftelijk na van 20 dagen na dagtekening tevens de reden te geven waarom u niet in aanmerking

Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te Arnhem
 Secretariaat: Hazenpad No. 2
 Arnhem

Naam: J. W. A. Schnitzler
 No. Nicolaas
 No. 14

Meldingen van vrijgekomen woningen. In aanvang jaar tijd is er ook wel het volgende aanbod!

I. B. Barst! Al in
 huis Goen
 eerste schou
 hoort blijkba
 ook nu nog k
 zuidkant van
 Pontanuslaan
 voorzien van
 het probleem
 te onderlaag
 De toplaag v
 naar de helle
 staat van aan
 der fundame
 aanstamping
 zocht voord
 menten word
 helaas!
 2. K
 heeft in vroeg

I. B arst! Al in 1924 worden in de muren van het huis Goeman Borgesiusplein nummer 9 de eerste scheuren opgemerkt. Dit verschijnsel hoort blijkbaar een beetje bij de vereniging, want ook nu nog komt het voor in de huizen aan de zuidkant van het plein. De huizen aan de Pontanuslaan worden tegenwoordig allemaal voorzien van heipalen, dus ook daar kent men het probleem. De oorzaak zit 'm in de te zachte onderlaag waar de huizen op zijn gebouwd. De top laag van een heuvel wordt afgegraven en naar de hellende kant verplaatst. Volgens de staat van aanwijzing uit 1922: "De draagkracht der fundament-sleuven wordt na laagsgewijze aanstamping en na onderwaterzetting onderzocht voordat met het metselen der fundamenteen wordt aangevangen." Niet goed genoeg helaas!

2. Kinderen blussen! De brandweer heeft in vroegere jaren ook een vestiging gehad

Merck(w)aerdigheidjes Boudewijn Bleckman

op het Graaf Ottoplein en komt dan oefenen op het Goeman Borgesius. In die ouderwetse, bloedhete zomers tot groot genoegen van de buitenspelende kinderen.

3. P.S.! Vóór de renovatie plakten sommige bewoners op alle zaken die ze wilden behouden een briefje met de tekst "Laat maar zitten". Of sloper en aannemer dat altijd op de goede manier hebben opgevat??

4. Duistere tijden! De overheersende kleuren in de eerste woonkamers in de jaren twintig zijn zwaart en donkerbruin.

5. Even inschikken! Het record aantal bewoners voor I (boven)woning is twaalf geweest; pa, ma en de tien kinderen! De bendenburen hebben "nooit" geklaagd.

6. Koopje! De vergaderkeet op de Braamberg is in 1926 voor f 250,- gekocht van de aannemer die de watertoren op de Stenen Tafel bouwde. Voor f 1500,- wordt de keet tegen brand verzekerd en hij doet terens dienst als werkplaats voor de onderhoudsman. Helaas voor de gebruikers van het gebouwtje is men vergeten om een aansluiting op de riolering tot stand te brengen

7. Uitzonderingsgeval! Het technisch bestuurslid J. Legerstee is de enige persoon die na verhuizing uit de wijk toch lid blijft van de vereniging. Dit omdat er geen opvolger is te vinden. Legerstee, hoofd Wegen en Straten bij Gemeentewerken is met onderbreking van één jaar van 1923 tot 1945 actief binnen beide complexen.

8. Konijnen kiezen het Hazenpad! Notulen zomer 1976: "Konijnenplaag op het Hazenpad. Het bestuur kan hieraan weinig

doen. Evenmin als katten of honden in de tuinen lopen. Dit moet zoveel mogelijk onderling worden geregeld." Het is meer dan waarschijnlijk dat deze konijnen een goed heenkomen zochten vanwege de grote bos- en heidebrand in dat jaar.

9. Houthakkers! Het Rozendaalse bos, d.w.z. het hout van de gekapte bomen, heeft veel huizen op de Schuttersberg warm gehouden tijdens en vlak na de oorlog.

10. Keurig! Zo maar spijkers in de muur slaan dat kan toch echt niet dacht het eerste bestuur en daarom zit er in alle woningen vanaf het begin een zogenoemde "schilderijlat" om netjes met museumhaken alle kunstwerken en foto's op te hangen.

11. Hilversum 3? De radiodistributie in de jaren dertig zorgt voor de nodige opschudding. Ondertegronde aanleggen van de rode draden is te duur en daarom worden deze over en

langs de huizen gespannen. Een huurder beklagt zich over dit "roode gevaar", dat zijn mooie huis lelijk maakt. Een zonder toestemming van het bestuur gespannen kabel naar een huis op de Dalweg wordt door de onderhoudsman van de vereniging weggehaald. Het gevolg: "een heele groep leden was zonder muziek" en de gemeente is woedend. In deze tijd wordt ook het woord geluidhinder voor het eerst gebruikt.

12. Geen bal aan! In de jaren vijftig is voetballen op het plantsoen op het Goeman Borgesiusplein streng verboden. Als een jongeman met een pas gekochte bal dit in zijn enthousiasme even vergeet grijpt de Politie in en neemt het "vijfje" in beslag. Er komt zelfs een rechtszaak van maar de bal is nooit meer teruggekomen.

13. Buitenlandse reizen door het bestuur! Als architect Versteeg voorstelt om

naar België te reizen en marmet uit zoeken voor de schouwen wil de voorzitter De Lincel wel graag mee. De rest van het bestuur is niet zo reislustig en stemt, helaas voor de voorzitter, tegen. Maar volgens het kasboek heeft de voorzitter de schoorsteenmantels wel in Hilversum mogen goedkeuren. Reis- en verblijfskosten vijftien gulden en 35 cent!

14. Valhelm hoofdzak! In de oorlog worden er dames in de wijk gesignaleerd die met een vergiet op hun hoofd boodschappen gaan doen! 15. Science fiction! In de jaren vijftig blijkt uit onderzoek dat in beide complexen aardstralen voorkomen. Gelukkig is er tot op heden nog geen sprake geweest van laserstralen, zandstralen of donderstralen!

16. Bekrompen! Als de gemeente in de jaren twintig straatnamen voor de Schuttersberg moet kiezen willen B&W eigenlijk namen van schilders en dichters gebruiken.

Geen Jag
plaats van
is deze w
heren we
plan voor

blijkt dat
vergaderi
vrouwen
de voorzi
ook lid z
tig gaan
op te nen
een voor
met de gr
ge dames
lid zijn o
hebben. I
over twe
met cont

eken voor
inzel wel
is niet zo
oorzitter,
de voor-
silversum
osten vijf-

de oorlog
die met
pen gaan
en vijftig
complexen
er tot op
laserstra-

ente in de
oor de
W eigen-
ebruken.

Geen Jagersweg maar van Goghstraat en in plaats van Herttenlaan Vondellaan? Nee, daar is deze wijk niet slijk genoeg voor zullen de heren wel gedacht hebben en bewaarden het plan voor de Paasberg en de Hoogkamp.

17. Feminisme? Als tijdens de oorlog blijkt dat nog maar weinig leden de algemene vergadering bezoeken, stelt iemand voor om de vrouwen "dan maar mee te nemen". Volgens de voorzitter kan dit alleen maar als de dames ook lid zijn van de vereniging. In de jaren vijftig gaan er stemmen op om vrouwelijke leden op te nemen in het bestuur, het blijft echter bij een voornemen. In 1965 is de voorzitter blij met de grote opkomst van vooral de aanwezige dames, maar zij mogen alleen spreken als ze lid zijn of een machtiging van manlief bij zich hebben. Drie jaar later wordt er gediscussieerd over twee vrouwelijke bestuursleden die zich met controle op bewoning en het schoonhou-

den van de huizen zouden moeten gaan bezighouden. De aanwezige dames bedanken vriendelijk doch beslist voor deze mooie taak. In de 75-jarige geschiedenis van de vereniging komen tot op heden dan ook maar twee vrouwen voor in het bestuur.

18. In rook opgegaan! "Betaald tien sigaren voor vergadering" zo meldt het kasboek regelmatig in de jaren twintig en dertig. Als de leden niet-rokers dit "verenigingsgeld" nu eens terug gaan vorderen kan dat (omgerekend) nog aardig in de papieren gaan lopen. Tegenwoordig zijn tot opluchting van velen alle vergaderingen rookvrij.

19. Nooit te oud! In 1968 wordt de leeftijdsgrens van bestuurders en commissarissen op 70 jaar gezet. Voor de heer H. van Veelen, 19 jaar secretaris en bijna 15 jaar voorzitter, en absoluut recordhouder in bestuursjaren, maakt men graag een uitzondering op de statuten als

bleekt dat een nieuwe voorzitter niet zo gemakkelijk te vinden is.

20. Toch anderst! De huizen van de vroegere woningbouwvereniging Sonsbeek aan de Pontanuslaan zijn door dezelfde G. Versteeg gebouwd als de woningen van "Voot Ambtenaren". Het uiterlijke verschil is groot; welke vindt u de mooiste?

21. Van de nood een deugd. Voordat er een eigen vergadergebouwtje is aangeschaft komt het bestuur meestal in een zaaltje in de stad bij elkaar. Tot waarschijnlijk de penningmeester tot de ontdekking komt dat vergaderen in één van de leegstaande bovenhuizen veel goedkoper is. Er worden wat tweedehands meubels gekocht en de onderhoudsman plaatst een petroleumkacheltje. Die gezellige "jas-aan-vergadetsfeer" schijnt in de tegenwoordige tijd ook nog wel eens voor te komen.

22. Swiebertje? Zwervets en andere

Gek, maar
niet mijn
grootouder.
Was het de
Generuze,
mensen, of
Of, misschien
hele wijkje
toch ruim-
volk waren
een kasteel
ik goed na
landers die
ruimte voor
begrenzing
zenbouw t
bij de meis
een straat.
Passavantli
hoek lagen

Gek, maar ik weet het nog precies. Het was niet mijn ouderlijk huis, maar dat van mijn grootouders en God wat kwam ik daar graag. Was het de aanwezigheid van mijn opa en oma? Genetruze, verstandige en vooral liefhebbende mensen, of had het ook met het huis te maken? Of, misschien beter, had het van doen met het hele wijkje? Al die mooie, in mijn gedachten toch ruim aangelegde huizen die niet voor het volk waren en niet voor de rijken, maar voor een kaste daar ergens tussenin, ambtenaren als ik goed nadenk. ☺ Keurige, burgerlijke Hollanders die rond dat Goeman Borgesiusplein ruimte vonden om prettig te wonen. ☺ De begrenzing was de Dalweg, daar waar de huizenbouw toch anders was, dat kleine pleintje bij de meisjes- HBS (klink ik nu erg oud?) en één straat de bult af, ik bedoel dus van de Passavantlaan naar beneden. In die grote vierhoek lagen die huizen. Met tuintjes, met grint-

De kleinzoon van de tweede voorzitter

Mart Smeets

bakken voor de openslaande deuren, waar men bij goed weer de avondthee gebruikte, met herkenbare paden. ☺ Gek, aan rijtjeshuizen van nu erger ik me, aan uniformiteit in flatbouw heb ik geweldig de pest, maar hier kon en kan ik het hebben. Deze huizen leken op elkaar, maar omdat ze zo mensvriendelijk waren, zo uitnodigend "open" ook, was het leuk er te komen. Je had de enkele uitvoering en de dubbele, en ik heb het huis van mijn grootouders alleen in de dubbele uitvoering gekend. Van overlevering weet ik dat ze drie enkele huizen ook al bewoonden, steeds elders op het plein. In de dubbele uitvoering, die je op de hoeken van de straat en het plein kon vinden, had je bovenburen en dat was eigenlijk vreemd. Ik

dacht toen en eigenlijk nu, na veertig jaar nog steeds, dat de lol van het wonen in dit buurtje tevens het gebruik van een tuin inhield, een veelal grote tuin waar mensen fruit kweekten, vele bloemen hielden en waar de heren des huiszes 's avonds veel werk verzetten. Die bovenhuizen kon ik slecht plaatsen en eigenlijk waren ze ook niet fraai. Ja, beneden wonen was een feest. Met de zekerheid dat je rond het huis kon komen, dat de achterdeur, zeker bij mijn grootouders, altijd open was, zodat je altijd kon aanwippen en ik meen dat zulks bij velen ook zo was. ☺ Het sociale verkeer was er behoorlijk, zo deelden mijn grootouders met een ander echtpaar bijvoorbeeld de avondkrant, iets waar wij nu om lachen, maar dat in die tijd normaal was. Eerst las de familie Wolters (120 meter lopen weg) de krant, dan kwam men diezelfde krant brengen en werd er nog een praatje gemaakt of moest er nog een kopje koffie

gedronken worden. Ik vermoed dat vele families in dat wijkje elkaar nog kenden en ik zeg dat omdat ik, bij strak terugdenken, nog vele gezichten en namen herken, hoewel ik toen toch een klein mannetje was dat er veel kwam, maar toch in Amsterdam woonde, in een totaal ander leefklimaat. € Wat we er deden? Van alles. Veel in de tuin bezig zijn, zomers vliegen op het plein, putvoetbal of puthockey (met de twee oude wandelstokken van opa), rondhangen met de andere jeugd en ook al naar de TV kijken die de familie Vet zo'n beetje als eerste had. Met mijn grootvader wandelde ik na tafel altijd. Oma ruunde af en ging de afwas doen en wij kuserden de avond in, naar "Hans en Grietje" (Weg langs het Hazegrietje) of een grote lus Sonsbeek. Als we terugkwamen groetten we de vele burens die buiten zaten; het was een vast en heerlijk patroon. Er was niet veel verkeer, ik meen dat de komst van die affieuzen

Heidemij— betonkolos eigenlijk de kentering was als het om drukte in het wijkje ging. Ik haatte dat ding, het gebouw op zich, de zogenaamd drukke meneertjes die er werkten en het gedoe er omheen waardoor het misschien wel idyllische van de wijk geheel verdween. € Na de dood van mijn grootouders ben ik er nog wel eens langsgereden en heb met zachte blik naar dat prachtige huis gekeken. De kleuren en geuren zaten vast in mijn hoofd en verblijven daar nog steeds. Ik weet nog waar wie woonde, wie we aardig vonden en wie niet. € Als ik mijn ogen sluit kan ik het hele huis doorlopen, de gangen, de nissen, de trap op, zelfs per wankel ladder naar de zolder waar mijn opa tabak droogde. Hoogtijdag was de 16e augustus als opa zijn verjaardag vierde en er misschien wel dertig tot veertig mensen kwamen, de tuin vol zat en mijn moeder, mijn tante en hun leeftijdsgenoten de hele dag in de keuken stonden en

mensen uit de buurt langskwamen. Dan leenden wij stoelen bij de burens, of kopjes en schoteltjes voor taart. En 's avonds, als het mild warm was en een donzige deken over Arnhem viel, zag je overal in de tuinen en de grintbakken nog mensen zitten. Je hoorde gepraat en gelach, men keek nog niet zoveel televisie. Men was nog gelukkig. En echt, ik zou nog weten waar de peterselieplant stond. Want dan was ik bezig in de tuin en dan riep mijn oma, die "eigen" soep stond te maken naar me "Pluk even wat peterselie." Dat zou ik nu eens aan MIJN kinderen moeten vragen...

men. Dan leen-
kopjes en scho-
ls, als het mild
n over Arnhem
en de grintbak-
orde gepraat en
el televisie. Men
zou nog weten
Vant dan was ik
mijn oma, die
naar me "Pluk
ik nu eens aan

"

Daar zit
en denk
straks wa
nen in d
groening.
Heidemi
de prach
Ik herin
atie van
waar de
bouw va
werd eer
ting van
G.B. ple
arboretu
Sonsbeel
Braambe
geert als
mensen.

Daar zit ik dan in mijn tuin bij de prachtige digitalis, de rozen, de esch en de coniferen en denk dat het goed wonen is in deze wijk. En straks wandel ik weer eens langs de andere tuinen in deze buurt met rijke en variabele begroeiing. € Toch blijft het jammer dat de Heidemij met de uitbreiding van haar kantoren de prachtige entree tot de wijk heeft vernield. Ik herinner me het arboretum dat rond de creatie van architect de Bazel te pronken stond en waar de vogels en eekhoorns huisden. Door de bouw van de Heidemij-toren met bijgebouwen werd een muur opgetrokken tussen die beplanting van bijzondere struiken en bomen en het G.B. plein. Een groot verlies in tweevoud: wég arboretum en wég logische voortgang van Sonsbeek, via Arboretum en de wijk naar de Braamberg. € Het G.B. plein fungeerde en fungeert als een centrum, ook voor "buitenwijkse" mensen. Helaas fungeert het ook als centrum

Het Mooie Vlakbij *Jan Michels*

voor de honden, uit de directe en wijde omgeving, die het gras dagelijks bemesten. Dat maakt het plein toch minder aantrekkelijk voor spelende kinderen en dat is wel eens anders geweest. Mijn zoon (inmiddels 42) met wie ik over "vroeger" sprak zei bijvoorbeeld: "ik kan me geen betere buurt voorstellen om in op te groeien, het was geweldig. Toen ik klein was stond er trouwens maar één auto in de Richard Kolschotenlaan. Van de familie Van het Water". Maar gelukkig zie ik op de tamelijk brede stoepen toch ook nu nog de kinderen spelen. € Het plein werd ook uitermate geschikt bevonden voor de opstelling van optochten, zoals bijvoorbeeld de 1 mei optochten. Maar ook voor de kinderen, die hier fietsen leerden voor hun

hollende vaders uit. € Als aan mij de vraag gesteld wordt: "Vind je de wijk inspirerend voor je werk?", kan ik dan ook volmondig "ja" antwoorden. De situering van de wijk in de bosrijke omgeving, waardoor je direct "buiten" bent, maakt het dubbel aantrekkelijk hier te wonen. Zeker voor een kunstenaarsfamilie die hier veel inspiratie uit kan "trekken". Die inspiratie ontstaat trouwens ook al "gewoon" in de eigen tuin. € Aangezien ook ik hier woon, blijkt al wel dat het allang niet meer alleen ambtenaren zijn die hier wonen. De woningnood na de 2e wereldoorlog was uiteraard groot en daardoor werd inwoning toegestaan. Ons huis in de binnenstad van Arnhem werd door de Duitsers in brand gestoken waarna we, overigens pas na een lange evacuatie, eind 1947 zijn gaan inwonen bij mevrouw De Roos op de Passavantlaan nummer 54. Onze beide kinderen zijn hier geboren en hadden dus meteen een extra tante.

We hebben
herinnerd
Na een a
deren, wi
huisden
n° 3. W
handen a
overtuige
woongel
betreft c
planten,
kant. H
details h
altijd do
oorspron
genieten
hoe onze
gasten b
tonische
blijkt to

We hebben dan ook buitengewoon plezierige herinneringen aan deze harmonieuze inwoning. Na een aantal jaren, met groter wordende kinderen, werd het gedeelde huis te klein en verhuisden we naar de Richard Kolfshoterlaan n° 3. We hebben die mogelijkheid met beide handen aangegrepen omdat we er toen al van overtuigd waren dat er nauwelijks een mooiere woongelegenheden was te vinden dan deze. Dat betreft dan niet alleen de mooie bomen en planten, maar beslist ook de architectonische kant. Hoewel de renovatie oorspronkelijke details heeft doen verdwijnen – zo kan ik nog altijd droevig worden over het gemis van de oorspronkelijke deuren – blijft er nog veel te genieten over. Het is ons ook altijd opgevallen hoe onze binnenlandse en vooral buitenlandse gasten bewondering hadden voor de architectonische originaliteit van onze wijk. Het mooie blijkt toch altijd weer zo vlakbij te liggen.

*Roosje
St. plan 45*

Een
zo
nat
Boq
hen
lijk
het
gefi
mou
dus
Wa
een
Lei
ster
mij
ook
ont
is a
mo
Zo

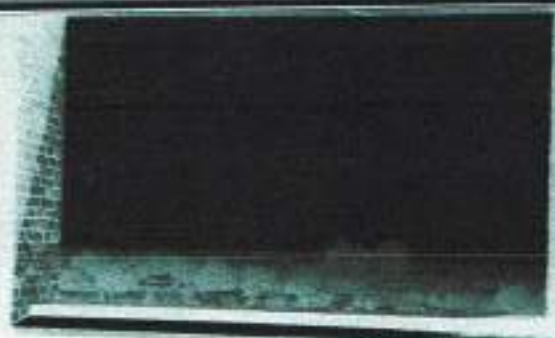

Een mij uiterst dierbare vriend die Arnhem kent zoals ik Arnhem nooit zal kennen voelt zich nauwelijks in Arnhem als hij het Goeman Borgesiusplein betreedt. Ik heb veel begrip voor hem, ben het waar mogelijk en zelfs onmogelijk met hem eens maar zijn standpunt inzake het Goeman Borgesiusplein heeft mij enigszins gefroisseerd. Hij had dat standpunt voor zich moeten houden, dunkt mij, want nu heeft hij dus toch een muur tussen ons opgetrokken. Wat is er onarnhems, zo vraag ik mij af, aan een plein dat zo bij uitstek Arnhems is. Is het Leidseplein niet alleen onleids maar ook onamsterdams? Denkt deze Arnhemmer, die zich mijn vriend noemt, nog wel Arnhems? Hoe dan ook, wij, hij en ik, zullen elkaar overal blijven ontmoeten behalve op dit plein dat zo Arnhems is als het groot is en vooral zo klein. Hij ziet moedwillig voorbij aan een Arnhemse droom. Zo begint, dunkt mij en vrees ik, de ontarding.

De Grote Wandeling Maarten Bekk

Jammer, zo iemand is weldra geen oprechte (Oprechte) Arnhemmer meer, en helaas ook geen oprecht lid van het Arnhems Genootschap 'De Marlheimer Academie' dat nu zal moeten voortbestaan als een genootschap met één lid, namelijk 'meine Wenigheid'. (Mag ik, om langzaam op mijn verhaal (en over mijn teleurstelling heen) te komen, eerst even een eindweegs voor het vaderland weg associëren over het (al te) sprookjesachtige Goeman Borgesiusplein. Welnu, het Goeman Borgesiusplein vootnoemd is in mijn wereldbeschouwing het plein waar iedereen die mijn jeugd heeft verblijd in alle eeuwigheid gehuisvest zal blijven. Dit plein is en blijft plaats van handeling van een 'continuing story' buiten ruimte en tijd. Het verhaal speelt

duis ergens in de eeuwigheid. Ik spreek niet over Eaton Place, niet over dat andere plein waarop we tien jaar geleden al bijna waren uitgekeken, niet over Peyton Place waarop al die jonge en oude meisjes en jongens zo vrijpostig en overspelig heen en weer renden en bij elkaar in- en uitliepen en -gingen. Mijn Goeman Borgesiusplein is anders. Als ik een 'soapserie' zou mogen schrijven zou ik die serie ongetwijfeld onmiddellijk 'Goeman Borgesiusplein' noemen, alleen al omdat die naam zo goed in het gehoor ligt en omdat de meeste andere pleinnamen mij alleen aan soapseries doen denken en aan liberale 'displaced persons' (Thorbecke, een partijgenoot van de heer Goeman Borgesius, staat voor gek, 'voor Profumo' op het Thorbeckeplein). Ik weet echter ook dat die door mij te schrijven serie niets met mijn Goeman Borgesiusplein van doen zou hebben maar wel heel veel met een van die

andere legendarische pleinen, die ik liefst kwalificeer als 'Goeman Borgesiuspleinen voor volwassenen' en dus als de verkeerde Goeman Borgesiuspleinen. Ik denk daarbij aan het Arnhemse Burgemeestersplein, om maar eens een knus pleintje, gereserveerd voor welgestelden, te noemen. Of het Nijmeegse Javaplein, ook een comfortabel poeltje der pekelsonden. Wat ik onder een goed Goeman Borgesiusplein versta is een plein dat domicilie biedt aan romanfiguren, die bij voorkeur in de bloei van hun jeugd verkeerden in de jaren waarin het Goeman Borgesiusplein in aanbouw was of zijn eerste bloei beleefde. (Ik denk aan Pim Pandoer en Joop ter Heul maar dan wel van vóór hun zondeval, van vóór hun late kennismaking met de andere sexe en van vóór de eerste keer dat zij 'verkering kregen'. Joop ter Heul was niet meer welkom op het Goeman Borgesiusplein nadat deze eeuwige 'bakvis'

afscheid had genomen van haar H.B.S.-tijd en moeder was geworden en grootmoeder. Toen namelijk verloor zij haar bovenvrouwelijke menselijke waardigheid en haar on- en bovemenselijke bakvissenonschuld en werd haar door het bestuur van het Goeman Borgesiusplein ontslag op staande voet aangezegd, 'Noblesse oblige'. En dus: wegwezen, gij, amazonen van de trapleuning, ideaalmeisje van welken. (Ik geld in de kring mijner vrienden als enigszins belesen. En ik kan inderdaad – enigszins Multatuliaans – zeggen: ik heb veel gelezen. Maar ik las veel meer Cissy van Marxveldt en Guus Betlem dan Karl Marx en Eduard Douwes Dekker, als ik strikt eerlijk moet zijn. Ik beheers echter ook het picareske oeuvre van de Arnhemmer Carel Beke, schepper van 'Pim Pandoer, de schrik van de Imbosch' en van een negental andere werken aan de persoon van deze model-Arnhemmer gewijd. (Volgens mij

woonde deze Carel Beke op het Goeman Borgesiusplein of in de onmiddellijke omtrek daarvan. Zo niet in de tekst dan toch in de kontekst. Hoe zou ik teleurgesteld zijn als ik op een nare dag zou moeten vernemen dat Carel Beke nooit op het Goeman Borgesiusplein thuis is geweest en dat hij zich daar, evenals mijn arnhemnologische vriend, nooit thuis heeft gevoeld. Ik weet inmiddels hoe ik op zulke opmerkingen dien te reageren: schamper. Ja, inderdaad schamper, al was het slechts omdat in het type literatuur waarvan hier sprake is voortdurend wordt 'geschamperd' zij het ook wel eens 'fijntjes geglimlacht'. Die jongens onder elkaar spraken nauwelijks met elkaar, omdat zij veel liever 'grapten' en omdat zij het veel te druk hadden met 'concluderen' à la Sherlock Holmes en met het taaleigen van Orme Keesje en Paul Vlaanderen: 'Ik acht de mogelijkheid niet uitgesloten'. Nergens wordt zo literair gesproken

als
die
San
sch
hee
Go
het
wer
Me
de
toll
ald
mij
seo
het
te l
Ro
Ve
dat
op

: Goeman
ke omtrek
in de kon-
als ik op
dat Carel
plein thuis
s mijn arn-
huis heeft
op zulke
amper. Ja,
hts omdat
sprake is
tij het ook
gens onder
, omdat zij
eel te druk
ik Holmes
je en Paul
d niet uit-
gesproken

als in boeken die bestemd zijn voor de jeugd die nog niet aan echte literatuur toe is. (Samenvattend: fijntjes glimlachend zou ik schamper concluderen: 'U zegt het maar, mijnheer; wellicht woonde de heer Beke niet op uw Goeman Borgesiusplein. Op het mijne echter, het eeuwige, het universele, woont hij al eeuwen. Ziedaar, jongmens, het wezenlijke verschil. Meer, mijnheer, zullen wij elkander gedurende de komende vijf eeuwen nauwelijks vertellen hebben'. Als u iemand een medemens aldus archaïserend hoort toespreken: 'Welnu mijnheer, kies uw wapen. En zend mij uw secundanten'. Dan weet u dat u, tien tegen een, het voorrecht hebt schrijver dezes aan het woord te horen en niet een nazaat van de onsterflijke Rob Delsing, de vriend van de Pieter Bas. (Versta mij wel U zult mij nooit horen zeggen dat ook Joop ter Heul en Cissy van Marxveldt op het Arnhemse Goeman Borgesiusplein die-

nen te worden gezocht. Verre van daar. Mijn Marxveld-meisjes (en de Van Marxveld-meisjes van mijn zusjes) wonen – nog steeds – op een Goeman Borgesiusplein in Biltoven. Of Zeist? (In de villa 'Lommerlust' of zo. Het G.B.-plein strekt zich uit over heel Nederland, al lijkt het Arnhemse G.B.-plein ongetwijfeld het sprekendst op het plein dat onwaarschijnlijk mooi genoeg is om waar te zijn in de metafysische en mythische zin van het woord. Nog anders gezegd: Het Arnhemse G.B.-plein is de meerkundige plaats van alles wat zich op alle andere denkbare G.B.-pleinen in Nederland afspeelt. Wat speelt zich daar af? (Zeer, zeer weinig, gelukkig, maar genoeg, als u zo verstandig bent om het mij te vragen, om er een Van Marxveld-klassieker aan te wijden. Meer dan genoeg als verslag van de voorafgaandelijkheden van een laatburgerlijk 20e-eeuws vakantieverhaal. Als plaats van handeling van

een 'charade', een 'comedy of errors', een "Zomerzochtheid" of iets dergelijks, gesitueerd ergens in Suburbia. Of, als u liever een enigszins gedemocratiseerde versie van het verhaal wil horen, neem dan het verhaal over de 'Werdegang' van een wat eenvoudiger, iets minder gesofisticeerde, Arnhemset klinkende held genaamd Pim Pandoer. Hij begon wat crimineel als 'Burgerschreck' à la Robin Hood in 'De schrik van de Imbosch' maar leefde schrander maar rechtschapen verder in talrijke romans getiteld: 'Pim Pandoer in het web van de Rode Spin', 'S.O.S. Pim Pandoer is op de kust', 'Pim Pandoer zet Parijs op stelten', 'Pim Pandoer en de groene scarabee', 'Pim Pandoer loopt in de val' en – tenslotte – 'Pim Pandoer vangt een grijze kar'. Een romancyclus die het heeft uitgehouden naast 'A la recherche du temps perdu', 'Jean Christophe' en 'Les hommes de bonne volonte'. Een jongen van het Goeman

Borgesiusplein kan het in al zijn opstandigheid even ver brengen als een jongen woonachtig in de Villa Borghese. € Ik kom later nog terug op het kleine, oneindig subtiele, imponderabele maar ook o zo wezenlijke verschil tussen een Arnhemse jongen, gedomicilieerd op het Goeman Borgesiusplein, en Joop ter Heul uit 't goddelijke Gooi. Welk verschil? Welnu, er is, naast het niet onoverbrugbare sexe-verschil, ook nog een beetje standsverschil. Een 'een beetje', dat is altijd net iets meer dan 'meer dan genoeg'. De 'genius loci' van 'Suburbia', van 't Gooi, van Bloemendaal, Heemstede, Velp of Vught, is net niet identiek met de 'genius loci' van het Goeman Borgesiusplein. Grof gezegd: 'Suburbia' is 'middenklasse', Goeman Borgesiusplein is middenstand. Gelukkig, het is eruit. Maakt het werkelijk verschil? Nauwelijks, zegt A. 'Als dag en nacht', zegt B. En inderdaad, er is enig verschil, althans voor iemand met

'Fingerspitzengefühl'. € Merkwaardig is echter dat het Goeman Borgesiusplein visueel iets symboliseert, om niet te zeggen 'exposeert' dat essentieel is voor alles wat zich opper-Suburbia noemt. Het Goeman Borgesiusplein stelt, zou je kunnen zeggen, op perfecte, voorbeeldige wijze iets voor en tentoon dat het strikt genomen niet is. Het Goeman Borgesiusplein leeft, met andere woorden, op een uitermate decoratieve manier, en zelfs zonder het te willen, een tikkelje boven zijn stand. 'It makes believe', kun je zeggen, en dankzij dit 'would be'-karakter is het net geen Bloemendaal en heeft het ook iets wat Bloemendaal nooit zal hebben. Het Goeman Borgesiusplein is namelijk een KUNSTwerk. Goddank, dat is er ook uit. € Terugkomend op sociologisch te beschrijven verschillen. Die zijn zo subtiel dat deze aan niemand behoeven te worden uitgelegd en nauwelijks aan iemand kunnen worden uitgelegd.

In de ene wereld, in de wereld en vooral in de taal van Suburbia, speelt bijvoorbeeld de altijd 'charmante' leraar de rol die op het Goeman Borgesiusplein (de andere en toch zo eendere wereld) wordt vertolkt door de voor een M.O.-acte studerende onderwijzer met hoofd-acte die nog verder hogerop wil. In Suburbia wil niemand hogerop, zal niemand ooit toegeven dat hij hogerop wil terzij op de tennisbaan. In Suburbia doet men hoogstens iets aan zijn 'handicap'. Het verschijnsel 'commies A', thuis in de middenstandsbuurt voor ambtenaren in Arnhem bestaat in Suburbia eenvoudig niet want daar is men altijd en onvermijdelijk als referendaris geboren. Suburbanië is op zijn minst Referendarie. € In de sociale verhoudingen van na de eerste en lang vóór de tweede Wereldoorlog is Pim Pandoer, wonend op het Goeman Borgesiusplein, nog steeds iemand die wezenlijk verschilt – for better or for

n vooral in de beeld de altijd y het Goeman sch zo eendere de voor een ter met hoofd- l. In Suburbia sand ooit toe- op de tennis- igstens iets aan l' commies A', voor ambrena- bria eenvoudig onvermijdelijk anie is op zijn ociale verhou- vóór de twee- er, wonend op j steeds iemand betrer of for

worse – van het vlotte corpslid dat in de boeken van Cissy van Marxveld als de broer van Joop ter Heul figureert. Er zijn ook overeenkomsten tussen beide groepen: in beide milieus zijn de jongens altijd al veel meer 'jongens onder elkaar' dan de meisjes daar ooit 'meisjes onder elkaar' zijn geworden. Dat wordt – even geduld – zo dadelijk nog nader uiteengezet. (Bij wijze van inleiding tot het thema 'subtiële sociale verschillen' nog even het volgende. Ook in Cissy van Marxvelds meesterwerk 'Een Zomerzothed' (al minstens zestig jaar op het repertoire van de toneelclubs van minstens de helft van alle Hollandse HBS-en (openbaar, RK, al of niet vrijzinnig– christelijk of neutraal)) zijn de standsverschillen op even opzichtige als discrete wijze aanwezig. Dat kan ook moeilijk anders want we hebben te doen met een klassieke comédie. En de klassieke comédie wil dat er wezenlijk nooit iets wezenlijks

veranderd is sinds 'De bruiloft van Figaro' en sinds 'Cosi fan tutte' (niet 'tutti', let wel) in het systeem der sociale vooroordelen, zowel van het publiek als van de comedieschrijvers. Ik zeg nadrukkelijk 'tutte', niet 'tutti' want 'cosi fan tutte' betekent: 'Zo gaan ze allemaal te werk'. 'Allemaal' in de zin van 'alle meisjes' en van 'alles wat vrouw is of daarvoor doorgaat'. 'Tutte' betekent dus stellig niet 'wij, heren, wij mannen, allemaal'. Het zijn de heren die zeggen dat alle vrouwen zó zijn, zeker als het erom gaat mannen aan de haak te slaan. Het zijn ook de mannen die van oordeel zijn dat Zij, 'de vrouwtjes', zonder uitzondering zo behoren te zijn. Namelijk: zoals het niet hoort. Want 'comme il faut' betekent niet alleen 'zoals iedereen van dezelfde sexe behoort te zijn' maar ook 'so different, so awfully exciting'. (Terug naar het lichtvoetig zedendrama, 'Een Zomerzothed' gaat over het standsbewustzijn zoals dat zich

manifesteert e.g. verhuft bij vrouwen en mannen van de min of meer edele takken van Nederlands Stam. (Luister een masculien gezelschap is – in de tweede helft van de jaren Twintig – in vergadering bijeen in de helft van een Gooise dubbelvilla, die voor de andere helft wordt bewoond door bevriende meisjes. Zij beraadslagen over de wijze waarop zij hun vakantie – gemengd dubbel maar ook separaat – zullen doorbrengen. Een uitermate delicaat probleem. De jongens zijn vrij en willen 'zo vrij' blijven en zij huldigen zeer ruime en elastische opvattingen omtrent standsbewustzijn en standsverschillen. Zij kunnen uitstekend leven met het gegeven dat een van hen een baron is (uiterst verleidelijk om aan te zien op de koop toe), en een ander een boerezoon (met peenhaar en met sproeten in het gelaat). Voor de meisjes, in de belendende villahelft, spreekt dat allemaal geenszins van zelf en zij gedragen zich

dan ook alsof zij op vakantie zijn in een geheel andere tijd. Dat blijkt eerst recht in schandelijke mate als Gertjan, een Achterhoekse agrariër maar tevens een aankomend predikant, zich begint uit te geven voor 'de baron' terwijl de baron zich, zoals dat in charades en 'comedies of error' is voorgeschreven, de rol van de zoon des hoofdiges keuterboers toeïgent. U begrijpt het verder wel. Het meisje dat in al haar rechtchapendheid verliefd was geworden op de als eenvoudige b.l. verklede baron verwerft haar edelman voor het leven en zal altijd zo sociaal onbevooroordeeld blijven als zij min of meer altijd al was. Het snobberige 'Weibstück' dat zich voortdurend in de armen van de blauwbloedig geachte Gertjan had geworpen, komt er, net goed, nogal bekaaid af want noch de echte noch de nagemaakte baron wordt tenslotte haar deel. Zij ziet er de humor niet van in maar onze behoefte aan verantwoord leedvermaak

krijgt wel zijn welverdiende 'satisfactie'. En hoe! Anderzijds: diep in ons o zo genereuze hart sympathiseren we met die snobistische trut die terecht bot heeft gevangen. Want zijn wij, hoe jong of hoe overrijp ook, niet allemaal hopeloos geëmbourgeoiseerd en snobistisch, dat wil zeggen: sine nobilitate. (Het behoort nu eenmaal tot het wezen van de comédie dat wij eraan worden herinnerd dat wij zelfs lees- en leedvermaak kunnen voelen in confrontatie met de fataliteiten van ons slechtere zelf. De morele code zegt immers al honderden jaren: probeer niet tot elke prijs deugdzaam en 'sine ira et studio' te zijn maar wees wel voorzichtig want de straffen voor stommititeiten zijn nog wreder dan vroeger: wie door de mand valt staat volledig voor aap ten overstaan van de hele onverbiddelijke bovenlaag. (Het Gorman Borgesiusplein werd niet bewoond, werd niet geacht bewoond te worden door - zeg maar - 'de

bovenlaag'. Maar was de middenlaag daaronder minder harteloos? Was daar geen hoog college in functie dat voortdurend toezag op het naleven der normen uitgevaardigd door de hoogsten in rang en de fiscaal hoogst aangeslagenen c.q. de geduchte echtgenoten van deze uitverkorenen? Gingen de Goeman Borgesii ook wel eens - net boven hun stand - samen op vakantie in een dubbelvilla in Suburbia en was hun 'Verhalten' ook een 'Zomerzochtheid' of 'Midsummernightsdream' waard? Of was het plein inderdaad een veel te hemels plein om het zonder dringende reden te verlaten nadat men het recht op aanwezigheid op het plein zo duur had moeten verdienen. (Gingen pleinbewoners überhaupt op vakantie? Ik heb iets kunnen opmaken uit het verhaal van Mart Smeets over de zomeravonden in sub-Suburbia, zomeravonden, de mooiste van de eeuw, waaromtrent in de meteorologie van de rest van Arnhem

g daaron-
hoog col-
ag op het
door de
st aange-
van deze
gesit ook
amen op
ia en was
theid' of
f was het
in om het
adat men
zo duur
bewoners
kunnen
iets over
zomer-
romtrent
Arnhem

nooit melding is gemaakt. Vreemd, het Smeets-verhaal heeft ook iets dubbelzinnigs en parodistisch. Hij suggereert enerzijds dat hij is opgegroeid in een uiterst exclusief villapark dat slechts werd bewoond door zijn naaste familie. Maar zijn vroege biografie heeft – anderzijds – behalve een bovenkant ook een onderkant. Zijn Villapark is ook een pretpark waarin de mythe van 'Bij ons in de Jordaan' herleeft en waarin bovendien iedereen die in de voortuin zit te genieten riskeert als nom of tante te worden aangesproken. Althans gedurende het seizoen. Was er waarlijk zo veel gemeenzaamheid in het paradijs? € Zo komen we er niet uit. Misschien moeten we toch uitweiden over – zeg maar – de 'historische context' van deze tekst en van dit wonderbaarlijk stukje 'petite histoire'. € Wij dienen dan te spreken over het leven in de beste der mogelijke werelden, op het beste der denkbare pleinen.

Wij spreken dan over de protohistorie van het plein, de periode waarin het plein in feite nog in aanbouw was. Wij spreken ook over de periode waarin de jongens- en meisjesliteratuur – strikt gescheiden – hun fraaiste bloei tegemoet gingen. Evenals de jeugdboekenillustratie. Wie de lectuur te boven is gekomen begint die oude boeken vaak eerst recht te verzamelen om de tekeningen van Hans Bottebach dicht bij zich te hebben. Want hoe vreemd het ook klinkt, je herinnert je die tekeningen wel maar heb je ze ooit gezien, er met connaisseursblik naar gekeken? € Nee, dat deed je niet. Stonden er plaatjes in die boeken. Nooit geweten. Nooit gezien. Neel Hoe weet je dan hoe Joop en haar vrienden en haar moeder en haar pesterige amant eruit zagen. Ja, nou je 't zegt, ik zou ze je zo voor kunnen tekenen. Na kunnen tekenen, bedoelt men dan te zeggen. We bevinden ons hier in het domein van de psychologie van

de visuele perceptie. Wat weet de waarneming van zichzelf. Wie heeft ooit een gebouw, dat er altijd al was, bewust waargenomen. En de illustraties van een kinderboek, dat geen prentenboek is. Willen we tekeningen in een jeugdboek niet meer zien omdat we niet wensen dat anderen zien dat we kijken terwijl er iets te lezen valt? € De grote jeugdboeken begonnen het licht te zijn tijdens 'the roaring twenties' (ook wel eens gekwalificeerd als de eerste generale repetitie van de jaren Zestig). In die tijd begon de heer G.J. Versteeg, architect te Arnhem, te dromen over 'Middenstandswoningen voor Ambtenaren', waarnaar toen smartelijk werd uitgezien. Je zou zeggen: wat is er nog saaiër te bedenken, wat nog vervelender om over te dromen dan middenstandswoningen voor ambtenaren? Maar zo denken wij, would be-revolutionairen. Zo dacht echter niet de heer Versteeg. Die liet zich door trivialiteiten – als

cliches en vooroordelen over ambtenaren – niet intimideren. Hij droomde zich schaamteloos een aards vrijetijdsparadijs voor klerken, adjunct–commiteezen en hoofdcommiteezen A en B. "Waar hadden zij het aan verdiend?", hoor ik u zeggen. Welnu, dat gaat u in feite niets aan. Dat zijn, zo zeggen mijn vrienden, ook mensen en sommigen van hen behoren tot mijn beste vrienden. (Even weg van de ambtenaren en terug naar 'The Roaring Twenties': wie er niet in slaagt 'sich abzufinden' met het verschijnsel charleston en met het verschijnsel 'garçonne', met de minst rondborstige, smalstgeheupte, tailleloze meisjes dezer eeuw (zoals die ons tegemoet plegen te treden uit de Joop ter Heul–illustraties van Hans Borrebach), kan beter verhuizen. Hij betrekke een ander plein, in een ander decennium, beheerst door een geheel ander, moederlijker damesprofiel. Wie echter van oordeel is – en voor eeuwig van oor-

deel zal blijven – dat 'gentlemen prefer blonds' en 'The love game' van Suzanne Lenglen (eeuwige Wimbledon–star) bijna zo goed zijn als de korte verhalen van Dorothy Parker en de romans van Scott Fitzgerald, moet nog even blijven luisteren want – inderdaad – het werk van G.J. Versteeg speelt zich af in het begenadigde, enigszins brooddronken tijdperk dat begint met werkloosheid en eindigt met een beurskrach. Hoe het was is ons voorgetekend door Georg Grosz en Otto Dix; hoe het in Holland werd beleefd kwam meer overeen met de uitgelaten tekeningen van Hans Borrebach en de prachtig gestileerde aanstelleritis van Cissy van Marxveldt. Huxley's 'Antic Hay' is, toegegeven, nóg beter, maar u weet: het grote, creatieve is altijd ook minder representatief dan het kleine, journalistieke, illustratieve. Als ik u vertel dat mijn beeld van het Goeman Borgesiusplein gaandeweg uitsluitend bevoelst raakte met

jongens en meisjes, geroepen om de hele rest van de eeuwigheid door te tennissen, te flirten, de zomer te passeren en vervolgens weer terug naar de H.B.S. te gaan, moet u mij niet al te letterlijk nemen. Ik bemint de oppervlakkigheid, de miljonairskunst van de 'art deco', de plakaatkunst van Tamara de Lempicka maar als u mij in gemoede vraagt: heeft Versteeg daar zijn inspiratie vandaan, dan begint mijn antwoord aarzelend te klinken. Verstreng bouwde zeker niet (alleen) voor meisjes als Joop ter Heul die zich alleen per trapleuning van haar kamer naar de kamer van haar moeder wist te verplaatsen zonder zich overigens ooit ook maar enigszins aan 'indecent exposure' te hebben schuldig gemaakt. (Vergeef mij mijn oppervlakkigheid dus, en sta mij toe dat ik mij beroep op Oscar Wilde's 'Defense of really superficial people': 'alleen (really) oppervlakkige mensen kijken niet naar het uiterlijk'. En u weet, ik ben

hele rest te flirten, 'eer terug te al te leekigheid, 'de plamaar als reeg daar mijn aangez bouwde o ter Heul iâr kamer st te verook maar e hebben jn opper-nij beroep uerficial je mensen zet, ik bent

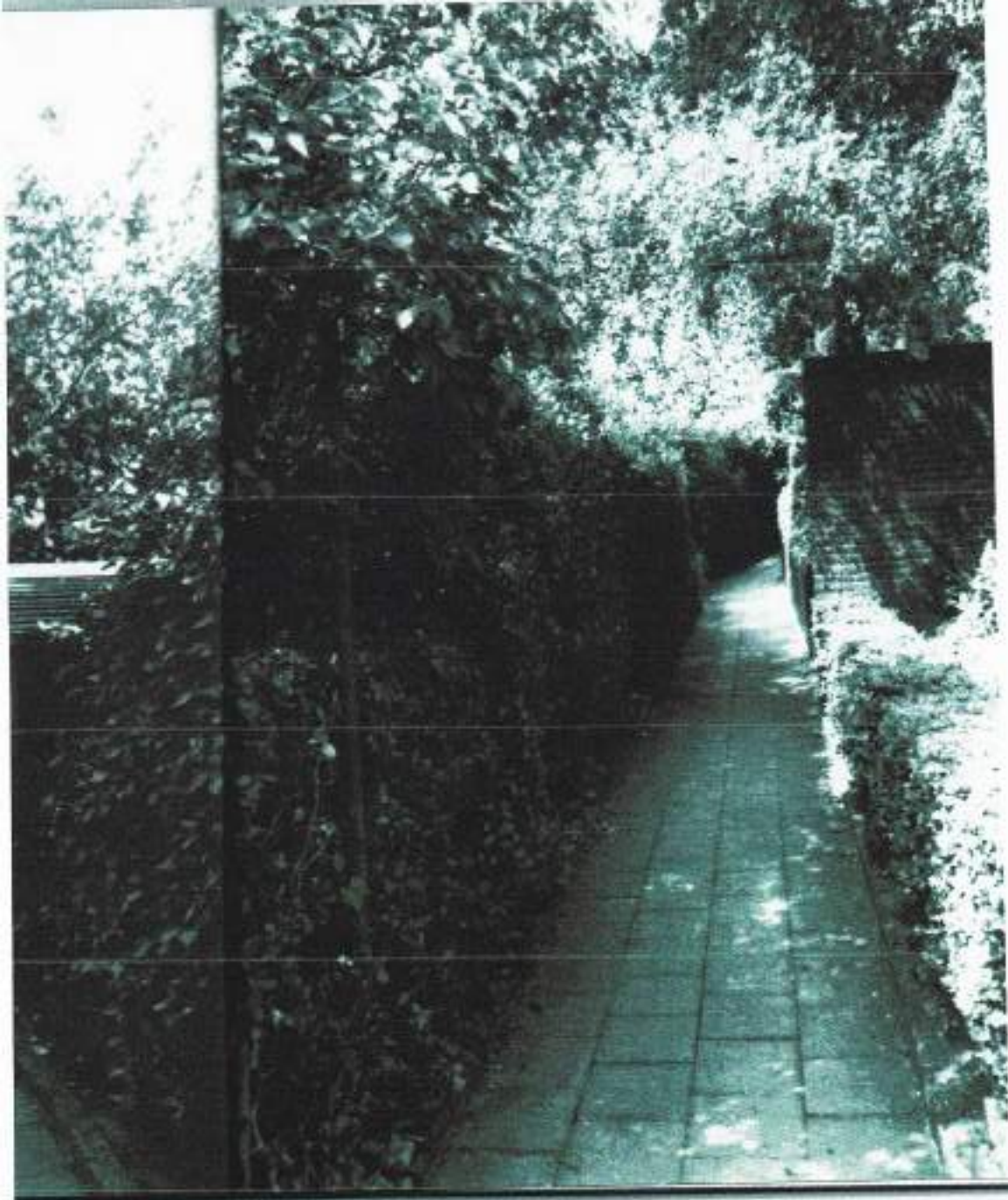
juist wel razend geïnteresseerd in het (uw) uiterlijk. Meer dan wie ook, zou ik bijna durven claimen. (Ik geloof echter dat de heer G.J. Versteeg (architect overigens van de admirabele Lorenz-HBS aan de Schoolstraat, het gebouw dat zo inspirerend is geweest voor M.C. Escher) niet alleen naar boven (naar miljonairskunst) heeft gekeken maar ook naar alles wat vele middenklassers altijd beneden zich hebben geacht. Kunt u zich voorstellen dat een begaafd architect die zijn naam o.a. heeft verbonden aan een 'villapark voor middenklassers' zich heeft laten inspireren door architecten die uiterst elegante villaparken hebben gebouwd voor arbeiders. Wij dienen in dat verband te denken aan Duitsland in de grote dagen van de republiek van Weimar. De grootste bouwmeesters legden zich toe op de bouw van 'Siedlungen', arbeidersparadijzen (veel mooier dan ons beroemde Betondorp), zo fraai dat velen het, als later

J.P. Sartre, betreurden niet in de arbeidersklasse geboren te zijn. In Nederland werden deze 'Siedlungen' vertaald in 'witte dorpen', onbetaalbaar voor arbeiders, speciaal gebouwd om tegemoet te komen aan de wensen van hogere ambtenaren, onthoog vallende kantootemploeyés en VWO-letaren. Al die tuindorpen, witte dorpen, zijn onverwoestbaar en inmiddels veel te duur, heb ik de indruk, voor de oorspronkelijke bewoners. Want alles wat door Woningbouwverenigen is gebouwd en nu wordt gerestaureerd en tot monument verheven, ligt heden buiten bereik van de kleine luyden die er toen beter en zelfbewuster van zijn geworden. (Menigren, wandelend over het Goeman Borgesiusplein zal, net als ik, wel eens gedacht hebben aan de echte villawijk die voor het villaparkachtige werk van Versteeg heeft moeten wijken. Versteeg bouwde bescheiden 'Siedlungen' met de allure van een villapark voor

de uitzonderlijk bevoorrecht, die het zich kunnen veroorloven een avantgardistische architect in de arm te nemen. Als er ergens op dit plein plaats zou zijn ingeruimd voor een standbeeld voor de heer Goeman Borgesius (en niet voor een patsenige Heimij-bunker) zou deze goede oude liberal zeker glimlachend met ons, de heer RR, en mij, hebben ingestemd toen wij, tijdens onze wandeling over zijn plein, beschaafd applausdisseerden voor zijn plein. Het werd een onvergetelijke wandeling. Mijn bejaarde vriend RR keuvelde: ik, nog niet de helft zijn net jaren, lusterde honderd uit. Als RR op die wijze doorslaat en briljant doorzeut alsof tijd geen geld is, geef ik mij er wederom rekenschap van hoe onhebbelijk de mensen van mijn generatie zich kunnen uitlaten over mensen van zijn generatie. Hij weet praktisch alles: hij kent de zonden van Shirley Temple, en alle apokriefe verhalen over Walt Disney en de zeven dwer-

gen. Hoe nuttig, hoe leerzaam is het met zo'n oude baas te verkeren als waren wij gelijken. Denk u maar eens in: ik nog dagelijks uitgaand 'ins feindliche Leben', hij nog altijd 'waltend als rüchtiger Hausmann'. Heeft hij nu alles of niets meegemaakt? Stond hij werkelijk, samen met de ambtenaren van 1920, op de barricaden in de dagen van de Parijse Commune van 1870 én van de meidagen van 1968. Je komt er niet achter maar je vindt hem wel met het uur amuserter. Zou er voor mij te zijner of te mijner tijd ook een zo aandachtig gehoor zijn weggelegd? Ik doe mijn best, akela, en denk: eigenlijk hoef ik straks alleen Hem, RR, letterlijk te citeren en ook ik word een betere Münchhausen, een betere schaduw van RR.

1911

G.A. van Mastbergen
A. Biber
overled
A. de Ervel
G. Diering
F. Agema
J. van Buren

2e voorzitters en technisch bestuurslid:

Voorzitters:

K. de Lincol	1920 - 1928
J.W.A. Schnitzler	1928 - 1940
G. Teders	1940 - 1954
K.D. Overduin	1954 - 1969
H.G. Maagendans	1969 - 1977
H. van Veelen	1977 - 1993
J.C. Nathans	1993 - 1994
	(plaatsvervangend)
W.E. Poot	1994 -

Secretarissen:

G.A. van Mastbergen	1920 - 1928
W. Tak	maart 1928 - juli 1928
M.V.A. Veeren	1928 - 1938
A. van Vliet	1938 - 1947
C.F. Stogers	1947 - 1958
H. van Veelen	1958 - 1977
J.C. Nathans	1977 -

Bestuursleden en Commissarissen
van de Woningbouwvereniging voor
Ambtenaren.

Penningmeesters:

J. Feenstra	1920 - 1921
A. Schut	1921 - 1928
G.J.Th.C. Buitenhuis	1928 - 1931
A.F. Ploeger	1931 - 1951
J.W.A. Schnitzler	1951 - 1953
B.H. de Graaf	1953 - 1962
C. Balkestein	1962 - 1969
C.W. Stegerts	1969 - 1988
R. Titzing	1988 -

J.J. Langewen	1920 - 1923
J. van Biesen	1923 - 1928
J. Legerstee	1928 - 1945
D. Hogervorst	1945 - 1968
J. Esmeyer	1968 - 1969
A.L.M. Dickel	1969 - 1987
J.W.H.C.A. Wiggers	1987 - 1988
A.G. Jansen	1988 -

2e secretaressen/issen:

mej. S. Verkerk	1920 - 1923
J. Legerstee	1923 - 1927
H.M. Meeuwssen	1927 - 1933
A. van Vliet	1933 - 1938
H. Adams	1938 - 1970
H. Perquin	1970 - 1982
J.W.H.C. Wiggers	1982 - 1987
M.J. Meijer-Post	1987 - 1995
H.C.M. Dickel	1995 -

slid:

920 - 1923
 923 - 1928
 928 - 1945
 945 - 1968
 968 - 1969
 969 - 1987
 987 - 1988
 988 -

920 - 1923
 923 - 1927
 927 - 1933
 933 - 1938
 938 - 1970
 1970 - 1982
 1982 - 1987
 1987 - 1995
 1995 -

Commissarissen:

W.M. van Rockel
 A. Smit
 H. van der Pol
 A.F. Brandt
 A. van Vliet
 G.W. Stokman
 G.J.Th.C. Buitenhuis
 T. van Schaik
 F. Vermeulen
 H. Adams
 G.J. Jansen
 E. Puyman
 C.W. Stegers
 J. Striker
 C.F. Stegers
 A.G. Leijte
 S. Reicheld

J. Esmeyer

A.L.M. Dicker
 E.C. Nijholt
 C. Balkestein
 J.P.G. Boenders
 J.H. Hinkema
 A. van Dam
 A. van der Linden
 H. van Veelen (gedelegeerd)
 R.Th.l. van der Hijden

Dr. C. Nijboer
 A. Zing
 H. van Tol
 H.E. Zuij
 H.C.N. Dier
 H.J. Brouwer
 A.G. van

Onderhoudspersoneel:

J.W. Straus	1926 - 1946
L.J.A. Vonke	
J. Beijerink	
H.D. Gamelkoon	1946 - 1976
T. Moerke	
H.J. Broens	
K. van der Heyden	

Met speciale dank aan:

Maarten Beks,
mw. C.A. van Binsbergen,
Boudewijn Bleekman,
mw. L.G. Blokland-de Lincel,
mw. P.E. Buijtenhuis-Roelhuizen,
mw. M. Burgers,
Hetty Dicker,
Ad Epskamp,
familie Evers,
dhr. E.H. Gamelkocm,
mw. J.E. de Groot-Peper,
mw. H.C. Halberstadt-Freud,
Nelleke Ten Hout,
Robin Th.l. van der Hijden,
A.G. Jansen,

Jelle,
mw. G.D. Kleyn Molekamp-de Lincel,
Wim Lavooij,
dhr. S.J. Legerstee,
Henri Lenferink,
dhr. W.K. van Loon,
Maarten-Jan en Annemiek,
Marlies en Tom,
M.J. Meijer-Post,
Jan Miechels en familie,
Frans Miggelbrink,
Frans Mosterd,
Joh. C. Nathans,
Johan de Pater,
Ing. W.E. Poot,

mw. J.M. Schonenberg,
Mart Smeets,
mw. W. Stein-Schnitzler,
Theo en Henny,
R. Titzing,
familie Valk,
H. van Veelen,
Martin Veldman,
mw. C. Vet-Heinen,
Theo van Zanten,
Ellen Zwierts,
Gemeentearchief Arnhem: mw. C. Seebach en
collega's,
Heidemij: mw. T. Lodder,
NAi: Alfred Marks

Dit boek kwam mede tot stand
door de ondersteuning van:

Aann. bedrijf Koenders B.V., Duiven

ABN-AMRO Bank N.V.

Accountantskantoor Briët en De Bruijn,
Arnhem

Bouwbedrijf Kuin Ede B.V.

Bouw- en Aannemersbedrijf Van Veelen
Goossens B.V., Oosterbeek

FGH Bank N.V.

Gas Service Nederland B.V., Arnhem

Gemeente Arnhem, afdeling
Stadsontwikkeling, Arnhem

Installatie-, onderhouds en loodgietersbedrijf
A. Oedelman B.V., Arnhem

Schildersbedrijf Peters van Ton B.V.,
Wageningen

COLOFON

- concept en uitgave Stichting Qualitectonics - Leoninusstraat 45 -
Arnhem - Postbus 382 - 6800 AJ Arnhem -
tel: 026 4438888 - fax: 026 3518323
- eindredactie Roland Ritmeester
- vormgeving DS vorm,
Diederik Corvers & Esther van den Borne
- fotografie Esther van den Borne
Gemeentearchief Arnhem
- teksten Maarten Beks, Boudewijn Bleekman,
Henri Lenferink, Jan Michels, Walter Poot,
Mart Smeets
- research Boudewijn Bleekman
- zetwerk Diederik Corvers
- letter Monotype Centaur
- druk HPC Arnhem
- ISBN 90-801460-2-1